

NR 6/2023

ISSN 1731-030X

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTORKA PROWADZĄCA I JĘZYKOWA

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczyk

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr Mariusz Sorysz

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Prof. UR dr hab. Anna Kościółek

Prof. UG dr hab. Anna Machnikowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Zgodnie z wykazem MEiN z dnia 1.12.2021 r. dotyczącym czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych z wynikiem 20 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 450 egz.

Sopot 2023

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl; www.czytelnia.currenda.pl

www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5** **Odmowa wszczęcia egzekucji po nowelizacji k.p.c. z 9 marca 2023 r. – zagadnienia wybrane**
Refusal to Initiate Judicial Enforcement after the March 9, 2023 Amendments to the Code of Civil Procedure – Selected Issues
dr hab. Andrzej Olaś, adiunkt w Zakładzie Postępowania Cywilnego WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, adwokat
- 35** **Skarga pauliańska – środek prawny przeciwko rozporządzeniu przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego małżonków**
Actio Pauliana – Legal Remedy Against the Disposition of the Property Forming Part of the Joint Property of the Spouses
Marek Kułak, adwokat w Katowickiej Izbie Adwokackiej

GLOSY

- 59** **Głosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 maja 2021 r.**
Gloss to the Judgement of the Court of Appeal in Gdańsk of 13 May 2021
dr hab. Zygmunt Kukula, pracownik naukowy Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej; funkcjonariusz Policji

KOMENTARZE

- 71** **Właściwość rzeczowa sądu i wyłączenie sędziego. Wprowadzenie oraz komentarz do przepisów art. 17 i 49 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.**
Subject-Matter Competence of Court and Judge Exclusion. Introduction to and Comment on Provisions of art. 17 and 49 Code of Civil Proceedings Amended with the Act of 9 March 2023
dr hab. Ireneusz Kunicki, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego

STRESZCZENIE **Odmowa wszczęcia egzekucji po nowelizacji k.p.c. z 9 marca 2023 r. – zagadnienia wybrane**

Niniejsze opracowanie stanowi analizę instytucji odmowy wszczęcia egzekucji w kształcie nadanym jej na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.) na tle umorzenia postępowania egzekucyjnego będącego typowym sposobem zakończenia tego postępowania bez osiągnięcia jego celu. Przeprowadzone badania prowadzą autora do krytycznej oceny wprowadzonych rozwiązań z punktu widzenia ich techniczno-legislacyjnej poprawności, spójności wewnątrzsistemowej, a także ochrony praw wierzyciela dochodzącego przymusowego zaspokojenia wierzytelności objętej tytułem wykonawczym.

Słowa kluczowe: *odmowa wszczęcia egzekucji, zawieszenie postępowania egzekucyjnego, umorzenie postępowania egzekucyjnego, przesłanki postępowania egzekucyjnego, zażalenie w postępowaniu egzekucyjnym*

SUMMARY **Refusal to Initiate Judicial Enforcement after the March 9, 2023 Amendments to the Code of Civil Procedure – Selected Issues**

This article is an analysis of the institution of refusal to initiate judicial enforcement as provided for by the Act of July 4, 2019 amending the Act – Code of Civil Procedure and certain other acts (Journal of Laws, item 1469, as amended) against the background of discontinuation of enforcement proceedings, which is a typical way of terminating these proceedings without achieving their purpose. The conducted research leads the author to a critical assessment of the introduced solutions from the point of view of their technical-legislative correctness, intra-system consistency, as well as protection of the rights of the creditor pursuing vis-à-vis the debtor coercive satisfaction of the debt covered by the enforcement title.

Keywords: *refusal to initiate enforcement, suspension of enforcement proceedings, discontinuance of enforcement proceedings, prerequisites for enforcement proceedings, appellate measures in enforcement proceedings*

Odmowa wszczęcia egzekucji po nowelizacji k.p.c. z 9 marca 2023 r. – zagadnienia wybrane

1. Przedmiot, zakres i cel opracowania

Zanim na dobre wystygła farba drukarska na egzemplarzach tysięcy wydawnictw prawniczych obejmujących komentarze, studia i artykuły podejmujące problematykę zmian w procedurze cywilnej, w tym w przepisach o sądowym postępowaniu egzekucyjnym, wprowadzonych na mocy wielkiej nowelizacji k.p.c.¹ z dnia 4 lipca 2019 r.², a tym bardziej zanim zmieniony tą ustawą stan prawny zdążył porządnie „okrzepnąć”, wskutek obudowania orzecznictwem i poglądami literatury przedmiotowej, ustawodawca przystąpił do prac nad „ustawą naprawczą” do owej wielkiej nowelizacji³. Rzeczona ustawa naprawcza z dnia 9 marca 2023 r.⁴ szybko jednak okazała się być kolejną „wielką reformą” prawa procesowego cywilnego,

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.); dalej: k.p.c.

² Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.).

³ Zob. rządowy projekt ustawy z dnia 26 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD156).

⁴ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

obejmującą zmiany o najróżniejszym charakterze – począwszy od modyfikacji czysto kosmetycznych⁵, przez rzeczywistą bądź pozorną korektę⁶, względnie odwrócenie częściowo niekorzystnych zmian wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r.⁷, a kończąc na wprowadzeniu rozwiązań zupełnie nowych⁸, tudzież istotnych ingerencjach w podstawowe dla poszczególnych postępowań instytucje.

Zmiany te w niemałym stopniu – zarówno pod względem liczebnym⁹, jak i jakościowym – dotknęły również przepisy części III k.p.c. poświęcone sądowemu postępowaniu egzekucyjnemu. Można wręcz zaryzykować stwierdzenie, że to właśnie w ramach rzeczzonego postępowania pojawiło się najwięcej rozwiązań zupełnie nowych¹⁰, względnie znacząco oddziałujących na strukturę dynamiczną postępowania¹¹.

W ramach niniejszego opracowania autor zajmie się jedną ze zmian należących do ostatniej ze wskazanych wyżej kategorii, a mianowicie regulacją ogólną odmowy wszczęcia egzekucji, objętą dodanym na

⁵ Zob. np. zastąpienie terminu „organizacja społeczna” pojęciem „organizacja pozarządowa” w art. 87 § 3 k.p.c. dotyczącym zdolności do bycia pełnomocnikiem w sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne.

⁶ Zob. w szczególności zmiany w przepisach o posiedzeniach przygotowawczych (art. 205¹ i n. k.p.c.) oraz zarzucie potrącenia (art. 203¹ § 1 k.p.c.).

⁷ Zob. zwłaszcza przywrócenie zażalenia do sądu drugiej instancji w miejsce zażalenia niedewolutywnego na postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia – znowelizowany art. 741 § 2 zd. 1 k.p.c.

⁸ Zob. w szczególności swoiste zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych dokonywane przez organ egzekucyjny *ex lege* w ramach podziału sumy uzyskanej z egzekucji, określone w projekcie nowelizacji jako „fundusz żelazny” – znowelizowany art. 1025 § 1 pkt 2¹ i § 3² i § 7–8 k.p.c.

⁹ Nowelizacja z dnia 9 marca 2019 r. obejmuje zmiany w 149 artykułach k.p.c., w tym w 56 artykułach zawartych w części III k.p.c. Zmiany na mocy tej ustawy objęły przy tym wszystkie obszary procedury cywilnej normowane przepisami k.p.c., z wyjątkiem międzynarodowego postępowania cywilnego (część IV k.p.c.).

¹⁰ Poza wzmiankowanym w przypisie 8 powyżej „funduszem żelaznym” oraz omawianym w niniejszym tekście art. 800¹ k.p.c. zob. w szczególności również art. 818¹ k.p.c. wprowadzający szczególne unormowanie skutków zaistnienia braków w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej dłużnikiem. Na wzmiankowanie zasługuje również ingerencja w zasadę dyspozycyjności poprzez ograniczenie związania organu egzekucyjnego wnioskiem wierzyciela o zawieszenie postępowania (zob. art. 820 § 1 k.p.c. po zmianie).

¹¹ Zob. zwłaszcza zmiany w przepisach o zażaleniu w postępowaniu egzekucyjnym, w tym w szczególności wprowadzenie nieznannej dotychczas konstrukcji zażalenia względnie niedewolutywnego na mocy art. 767¹ § 1² i § 1³ k.p.c.

mocy ustawy z dnia 9 marca 2023 r. art. 800¹ k.p.c., który wejdzie w życie z dniem 1 lipca 2023 r. Przepis ten oddziałuje bowiem na stosowanie klasycznych instytucji sądowego postępowania egzekucyjnego wiążących się z przejściowym bądź definitywnym jego zastojem, a więc odpowiednio zawieszeniem i umorzeniem tego postępowania. Równocześnie – nasuwający fundamentalne zastrzeżenia – sposób jego unormowania rzutuje bezpośrednio na sytuację prawną stron tego postępowania (w szczególności wierzyciela), obniżając istotnie standard gwarancji procesowych przyznanych wierzycielowi. Kwestie te będą przedmiotem szczegółowych uwag w kolejnych punktach niniejszego artykułu. Ze względów systematyzujących właściwe wydaje się jednak rozpoczęcie owych rozważań od zwięzłego przedstawienia *status quo ante* w zakresie instytucji odmowy wszczęcia egzekucji w polskim prawie sądowego postępowania egzekucyjnego.

2. Odmowa wszczęcia egzekucji w stanie prawnym obowiązującym do dnia 21 sierpnia 2019 r.

Historycznie, pod kątem sposobu zakończenia postępowania z przyczyn procesowych, sądowe postępowanie egzekucyjne odbiegało istotnie od rozwiązania przyjętego modelowo w postępowaniu rozpoznawczym w trybie procesowym, które za jego pośrednictwem „promieniuje” na inne postępowania wskutek aplikacji klauzuli odsyłającej przewidzianej w art. 13 § 2 k.p.c. W miejsce charakterystycznego dla procesu cywilnego (a szerzej polskiej procedury cywilnej w ogólności) dualizmu polegającego na wyróżnieniu dwóch zasadniczych sposobów zakończenia postępowania z przyczyn niemerytorycznych (formalnych/procesowych): poprzez odrzucenie pozwu bądź umorzenie postępowania, w zależności od chwili wystąpienia przesłanki procesowej stanowiącej podstawę do zakończenia postępowania (przyczyny pierwotne – odrzucenie pozwu; przyczyny następne – umorzenie postępowania), w postępowaniu egzekucyjnym, co do zasady, występował swoisty monizm

sprowadzający się do stosowania konstrukcji umorzenia postępowania niezależne od relacji temporalnej między zaistnieniem okoliczności czyniących procedowanie zbędnym bądź niedopuszczalnym a wszczęciem postępowania¹². Innymi słowy, w postępowaniu egzekucyjnym nie przewidziano instytucji odrzucenia wniosku o wszczęcie egzekucji, zaś pierwotna niedopuszczalność tego postępowania wskutek mankamentów w sferze przesłanek procesowych¹³ znajduje wyraz w jego umorzeniu, zasadniczo na podstawie art. 824 k.p.c.¹⁴ W postępowaniu egzekucyjnym umorzenie postępowania było więc względnie jednolitą formą zakończenia tego postępowania bez osiągnięcia jego celów. W ramach postępowania egzekucyjnego nie obowiązywało tym samym wynikające z art. 355 k.p.c. podstawowe założenie konstrukcyjne instytucji umorzenia postępowania w postępowaniu rozpoznawczym, zakładające, że występuje ono tylko z przyczyn następnych (powstałych po wszczęciu

¹² Zob. na ten temat m.in. A. Olaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016, s. 33–34; *idem*, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego po zmianach wprowadzonych ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe rozwiązania prawne*, pod red. R. Flejszara, Sopot 2020, s. 67–68. Tak też jednoznacznie M. Ged, wskazując, że „charakterystyczną cechą wszystkich przesłanek umorzenia postępowania egzekucyjnego wymienionych w art. 824 k.p.c. jest to, że chwila ich wystąpienia nie ma żadnego znaczenia dla dopuszczalności jego zastosowania. Natomiast przesłanki wymienione w art. 355 k.p.c., dotyczące zbędności lub niedopuszczalności wydania wyroku, obejmują wyłącznie przyczyny o charakterze następczym” – zob. M. Ged, *Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego*, Warszawa 2023, s. 89.

¹³ Na temat pojęcia przesłanek procesowych w postępowaniu egzekucyjnym, względnie przesłanek procesowych postępowania egzekucyjnego na tle szerszego pojęcia przesłanek postępowania egzekucyjnego obejmujących również przesłanki merytoryczne (materiałnoprawne) zamiast wielu zob. A. Marciniak, *Problem przesłanek procesowych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, R. Flejszara, E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021, s. 359 i n. Trafnie autor definiuje przesłanki procesowe postępowania egzekucyjnego jako okoliczności warunkujące dopuszczalność tego postępowania i możliwość przeprowadzenia w jego trybie egzekucji, względnie okoliczności, od których istnienia (przesłanki dodatnie) albo nieistnienia (przesłanki ujemne) zależy dopuszczalność wniosku o wszczęcie egzekucji, tj. możliwość przyjęcia wniosku o wszczęcie egzekucji przez organ egzekucyjny w celu przeprowadzenia egzekucji wskazanego w tym wniosku świadczenia; *ibidem*, s. 365.

¹⁴ Tak zwłaszcza: W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*, PiP 1988, nr 8, s. 43 i n.; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 265 i n.; *idem*, *Charakter prawny i skutki odmowy wszczęcia egzekucji w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, PPE 2019, nr 12, s. 84; *idem*, *Problem przesłanek...*, s. 369–371; A. Olaś, *Umorzenie procesu...*, *op. cit.*, s. 33–34; *idem*, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego...*, *op. cit.*, s. 67–68. Podobnie M. Ged, *Ukończenie...*, *op. cit.*, s. 82 i n.

postępowania w sprawie), a więc wtedy, kiedy kontynuacja wszczętego postępowania stanie się zbędna lub niedopuszczalna (w postępowaniu rozpoznawczym przeszkody pierwotne skutkują na ogół odrzuceniem pozwu lub wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego – art. 199 k.p.c., art. 1099 § 1 zd. 2 k.p.c. oraz art. 1113 zd. 2 k.p.c.).

Pogląd, że umorzenie postępowania egzekucyjnego, w przeciwieństwie do umorzenia postępowania rozpoznawczego, może nastąpić zarówno z powodu przeszkód pierwotnych, jak i następnych, wynikał z kilku racji.

Po pierwsze, sama redakcja art. 824 i 825 k.p.c. świadczy dobitnie o obojętności chwili wystąpienia wskazanych tam okoliczności z punktu widzenia formy zakończenia postępowania. W szczególności nie budzi wątpliwości, że niedopuszczalność drogi egzekucji sądowej jako przesłanka umorzenia postępowania egzekucyjnego, o której mowa w art. 824 § 1 pkt 1 k.p.c., ma charakter uniwersalny (pierwotny, jak i następny), przy czym w zdecydowanej większości przypadków przeszkoda ta ma zarazem charakter trwały i jako taka będzie występować od momentu powstania tytułu wykonawczego¹⁵. W przepisie tym chodzi bowiem o przypadki, gdy egzekucja nie należy do sądowych organów egzekucyjnych ze względu na podstawę egzekucji lub przekazanie wykonania określonego tytułu do innego trybu, a w szczególności do właściwości administracyjnych organów egzekucyjnych prowadzących postępowanie egzekucyjne na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹⁶. Podobnie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. odnosi się bez wątpienia zarówno do pierwotnego, jak i następczego, nieusuwalnego lub nieusuniętego braku zdolności sądowej wierzyciela lub dłużnika¹⁷.

¹⁵ Zob. m.in. W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 43; A. Olaś, *Umorzenie procesu...*, *op. cit.*, s. 33. Na temat niedopuszczalności drogi egzekucji sądowej jako przesłanki umorzenia postępowania egzekucyjnego zamiast wielu zob. J. Jankowski, *Dopuszczalność drogi egzekucji sądowej*, PPE 2015, nr 2, s. 4 i n.

¹⁶ T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 479 z późn. zm.

¹⁷ Tak m.in. W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 43; J. Jagieła, *Wybrane zagadnienia dotyczące zawieszenia i umorzenia postępowania egzekucyjnego*, PES 1999, nr 2, s. 45; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie...*, *op. cit.*, s. 299–300; K. Golinowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, art. 824, Nb 4; J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV.*

Po drugie, brakowało ustawowych podstaw do odrzucenia wniosku z powodu przeszkód pierwotnych. Postępowanie egzekucyjne, wszczęte przez samo złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji, zgłoszenie żądania przez właściwy organ albo podjęcie pierwszej czynności egzekucyjnej z urzędu, podlegało umorzeniu niezależnie od chwili wystąpienia przesłanki statuowanej w art. 824 i 825 k.p.c. i przepisach szczególnych¹⁸.

Specyficzną dla sądowego postępowania egzekucyjnego cechą umorzenia postępowania na tle umorzenia postępowania rozpoznawczego jest wreszcie to, że umorzenie sądowego postępowania egzekucyjnego może nastąpić również z przyczyn merytorycznych, a zatem wskutek nieistnienia przesłanek materialnych, od których zależy zasadność, względnie bezzasadność wniosku o wszczęcie egzekucji¹⁹. Chodzi zatem w szczególności o dysponowanie przez wierzyciela egzekwującego i dłużnika egzekwowanego legitymacją procesową (odpowiednio posiadanie statusu wierzyciela bądź dłużnika stwierdzonej tytułem wykonawczym wykonalności) oraz tożsamość wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym z wierzytelnością objętą wnioskiem o wszczęcie

Komentarz do art. 730–1095', pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, art. 824, Nb 7; H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, art. 824, uw. 4. Na temat utraty zdolności sądowej jako przesłanki umorzenia postępowania egzekucyjnego zob. również A. Laskowska, *Wpływ utraty przez stronę zdolności sądowej, procesowej lub przedstawiciela ustawowego na postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, PPE 2008, nr 6–9, s. 25 i n.

¹⁸ Trafnie wskazuje się zatem w doktrynie, że wbrew niekonsekwentnej terminologii k.p.c., posługującego się w poszczególnych przepisach zamiennie (i *de facto* dość dowolnie) pojęciami „umorzenie postępowania egzekucyjnego” oraz „umorzenie egzekucji”, jedynie pierwsze z tych pojęć jest poprawne. Przedmiotem umorzenia jest postępowanie egzekucyjne, a nie egzekucja jako taka; zob. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie...*, *op. cit.*, s. 287.

¹⁹ Tak trafnie zwłaszcza: A. Marciniak, *Nadużycie prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, pod red. P. Grzegorzcyka, M. Własika, F. Zedlera, Warszawa 2019, s. 384; *idem*, *Problem przesłanek...*, s. 369–371. Jak wskazuje autor: „przyczynami umorzenia postępowania egzekucyjnego mogą być także okoliczności wskazujące na niezasadność wniosku o wszczęcie egzekucji, co odnosi się do przesłanek materialnych (merytorycznych) postępowania egzekucyjnego (...) Jeżeli z powodu ich nieistnienia (przesłanki dodatnie) lub istnienia (przesłanki ujemne) nie dojdzie do oddalenia wniosku o wszczęcie egzekucji przed takim wszczęciem, postępowanie egzekucyjne należy umorzyć na podstawie art. 824 § 1 pkt 5 i 6 i art. 355 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.)”.

egzekucji. Jak wynika bowiem z art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c., postępowanie egzekucyjne umarza się w całości lub w części z urzędu, jeżeli egzekucję skierowano przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem i która sprzeciwiła się prowadzeniu egzekucji, albo jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego. W postępowaniu rozpoznawczym brak przesłanki materialnej powództwa bądź wniosku musi oczywiście prowadzić do oddalenia powództwa (wyrokiem sądu) albo wniosku złożonego w postępowaniu nieprocesowym (postanowieniem co do istoty sprawy), a więc rozstrzygnięciem o charakterze merytorycznym.

Umorzenie postępowania egzekucyjnego można byłoby zatem zdefiniować jako zakończenie tego postępowania wraz z uchyleniem dokonanych czynności egzekucyjnych na skutek: (1) istnienia nieusuwalnej (trwałej) przeszkody uniemożliwiającej prowadzenie egzekucji; (2) braku wymaganej inicjatywy wierzyciela i upływu czasu (w tym długo-trwałości zawieszenia postępowania (3) oraz w wypadkach wskazanych w przepisach szczególnych niepodpadających pod żadną z wyżej wskazanych podstaw ogólnych²⁰. Umorzenie postępowania egzekucyjnego, w tym jego podstawy unormowane są w sposób względnie kompleksowy w art. 824–828 k.p.c. oraz w przepisach szczególnych części III k.p.c. oraz ustaw pozakodeksowych (w tym zwłaszcza ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne²¹ oraz ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe²², w zakresie wpływu postępowania upadłościowego oraz postępowania restrukturyzacyjnego na wszczęte uprzednio postępowanie egzekucyjne²³). Regulacja ta pozostawia bardzo niewiele miejsca na odpowiednie stosowanie (*per* art. 13 § 2 k.p.c.) ogólnego

²⁰ Zob. m.in. art. 875 § 4, art. 877, art. 883 § 2, art. 897 § 3, art. 979 § 2, art. 981, art. 985 § 1, art. 1008, art. 1064¹² § 4, art. 1070 k.p.c. oraz A. Olaś, *Umorzenie postępowania...*, *op. cit.*, s. 66. Podobne ujęcie definicyjne umorzenia postępowania egzekucyjnego prezentuje m.in. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 299.

²¹ T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1520 z późn. zm.; dalej: p.r.

²² T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2309; dalej: p.u.

²³ Zob. odpowiednio art. 146 ust. 1 p.u. i art. 170 ust. 1 p.r.

unormowania art. 355 k.p.c. dotyczącego umorzenia postępowania rozpoznawczego w trybie procesowym²⁴.

Niewystępowaniu pojęciowego rozróżnienia między zakończeniem postępowania egzekucyjnego z przyczyn pierwotnych i następnych, w stanie prawnym obowiązującym do dnia 21 sierpnia 2019 r., towarzyszył brak na gruncie k.p.c. pojęcia odmowy wszczęcia egzekucji. Termin ten używany był jednak w rozmaity, często niekonsekwentny sposób, w praktyce i piśmiennictwie. Niekiedy przyjmowano, że odmowa wszczęcia egzekucji jest konsekwencją niezachowania wymogów formalnych, w tym konstrukcyjnych wniosku o jej wszczęcie²⁵. Alternatywnie odmowę wszczęcia egzekucji uznawano za synonim, względnie bezpośredni skutek umorzenia postępowania egzekucyjnego²⁶. Wypowiedziano także pogląd, jakoby odmowa wszczęcia egzekucji następowała przez odrzucenie wniosku o wszczęcie egzekucji z przyczyn odpowiadających przyczynom odrzucenia pozwu bądź wniosku wszczynającego postępowanie rozpoznawcze²⁷.

²⁴ Zob. A. Olaś, *Umorzenie postępowania...*, *op. cit.*, s. 66. Podobnie M. Ged, wskazując, że „umorzenie postępowania egzekucyjnego na mocy art. 355 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., z uwagi na bardzo szeroko rozbudowany katalog podstaw umorzenia postępowania egzekucyjnego, ma znaczenie marginalne” – zob. M. Ged, *Ukończenie...*, *op. cit.*, s. 90. Pomiędzy to wypada zgodzić się ze stanowiskiem A. Marciniaka, że ze względu na ogólne założenia konstrukcyjne k.p.c., podkreślone przez regulację art. 13 § 2 k.p.c., art. 355 wraz z art. 182 k.p.c. dotyczącym umorzenia zawieszonego postępowania (upadku instancji), stanowią *lex generalis* względem przepisów części III k.p.c. regulujących umorzenie postępowania egzekucyjnego na zasadzie *lex specialis*; zob. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie...*, *op. cit.*, s. 287. Podobnie wcześniej K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 248. W kwestii odpowiednio stosowania art. 355 k.p.c. w postępowaniu egzekucyjnym zob. również M. Ged, *Ukończenie...*, *op. cit.*, s. 85 i n. Na temat regulacji umorzenia postępowania rozpoznawczego w trybie procesowym zamiast wielu zob. A. Olaś, *Umorzenie procesu, passim*; A. Gołąb, *Umorzenie postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2019, *passim*.

²⁵ K. Korzonek, *Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, t. I, Kraków 1934, s. 531.

²⁶ J. Jodłowski, *Odpowiedź na pytanie prawne [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, pod red. J.J. Litauera, W. Świącieckiego, Łódź 1949, s. 326.

²⁷ K. Korzan, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 239. Według tego autora odrzucenie wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 199 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uzasadnione jest ujawnieniem w chwili wszczęcia postępowania niedopuszczalności drogi egzekucji sądowej. Późniejsze stwierdzenie takiej przeszkody procesowej skutkuje natomiast umorzeniem postępowania na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.

Podsumowując rozwój polskiej jurysprudencji w kwestii znaczenia pojęcia odmowy wszczęcia egzekucji w stanie prawnym poprzedzającym nowelizację k.p.c. z dnia 4 lipca 2019 r., A. Marciniak za aprobowane i niekwestionowane uznał następujące ustalenia w tym przedmiocie²⁸:

- 1) odmowa wszczęcia egzekucji następuje we wszystkich wypadkach, w których organ egzekucyjny nie wszczyna egzekucji pomimo złożenia wniosku w tym przedmiocie, z innych powodów niż ze względu na wolę wierzyciela zakończenia postępowania egzekucyjnego przed wszczęciem egzekucji²⁹;
- 2) odmowa wszczęcia egzekucji jest możliwa tylko w początkowym stadium postępowania egzekucyjnego, tj. w okresie między złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji a tym wszczęciem. Po wszczęciu egzekucji odmowa wszczęcia egzekucji jest bezprzedmiotowa, gdyż wniosek o wszczęcie egzekucji osiągnął swój bezpośredni cel;
- 3) odmowa wszczęcia egzekucji nie ma jednolitej formy procesowej. Z punktu widzenia sposobu (postaci) rozstrzygnięcia może ona polegać na:
 - a) zwrocie pisma obejmującego wniosek o wszczęcie egzekucji wskutek braków formalnych tego pisma, uniemożliwiających dalsze postępowanie, jeżeli braki te nie zostaną uzupełnione (art. 130 i 130^{1a} k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.),
 - b) umorzeniu postępowania egzekucyjnego z powodu mankamentów w sferze przesłanek procesowych, aktualnych również w postępowaniu egzekucyjnym (np. z powodu niedopuszczalności drogi sądowej, braku zdolności sądowej strony, immunitetu egzekucyjnego dłużnika – art. 824 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.),

²⁸ Zob. A. Marciniak, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 83.

²⁹ Wola zakończenia postępowania egzekucyjnego bez wszczęcia egzekucji może być wyrażona przez wierzyciela przez złożenie wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 1 k.p.c.) albo przez swoją bezczynność (art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.). W obu tych wypadkach postępowanie egzekucyjne ulega umorzeniu na mocy postanowienia organu egzekucyjnego.

- c) oddaleniu wniosku o wszczęcie egzekucji z powodu mankamentów w sferze przesłanek materialnych, od których zależy zasadność, względnie bezzasadność wniosku o wszczęcie egzekucji (np. z powodu dołączenia do wniosku o wszczęcie egzekucji tytułu wykonawczego wykorzystanego albo pozbawionego wykonalności, niezgodności wskazanego we wniosku świadczenia ze świadczeniem wymienionym w tytule wykonawczym, braku legitymacji procesowej strony).

W powyższym ujęciu odmowa wszczęcia egzekucji nie stanowiła zatem żadnego swoistego sposobu zakończenia postępowania egzekucyjnego, lecz raczej jedynie ogólne określenie rozstrzygnięcia o losach zawartego we wniosku o wszczęcie egzekucji żądania. Rozstrzygnięcie to mogło być zatem konsekwencją różnych sposobów negatywnego (w sensie proceduralnym) dla wierzyciela zakończenia postępowania egzekucyjnego. Odmowa wszczęcia egzekucji mogła bowiem przejawiać się zwrotem wniosku o wszczęcie egzekucji z przyczyn formalnych, umorzeniem postępowania egzekucyjnego (z przyczyn procesowych bądź merytorycznych), bądź też oddaleniem wniosku o wszczęcie egzekucji (z przyczyn merytorycznych).

3. Odmowa wszczęcia egzekucji w stanie prawnym obowiązującym od dnia 21 sierpnia 2019 r. do dnia 1 lipca 2023 r.

Na podstawie zmian wprowadzonych z dniem 21 sierpnia 2019 r. na mocy powołanej już nowelizacji k.p.c. z dnia 4 lipca 2019 r., przedstawione powyżej założenia o jednolitości instytucji umorzenia postępowania doznały dwóch istotnych wyłomów wynikających z regulacji zawartej w art. 804 § 2 k.p.c. i art. 804² § 2 k.p.c. Przepisy te wprowadziły bowiem nieznana dotychczas szerzej³⁰ jurystyczną konstrukcję „odmowy wszczęcia

³⁰ Pojęcie odmowy wszczęcia egzekucji wprowadzono bowiem nieco wcześniej także na gruncie ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 590), gdzie występuje ono jako synonim odmowy przyjęcia wniosku o wszczęcie egzekucji, odmowy przyjęcia sprawy oraz pojęcia odmowy wszczęcia postępowania (zob. art. 9 ust. 1, art. 10 ust. 4, 6, 8, 10 i 12 tej ustawy). Zdaniem A. Marciniaka odmowa wszczęcia egzekucji przewidziana w tych przepisach jest zatem odrębną kategorią, niemającą związku z odmową wszczęcia egzekucji unormowaną przepisami k.p.c. Od-

egzekucji” wskutek statuowanych w tych przepisach przeszkód o charakterze pierwotnym, tj. przedawnienia roszczenia po powstaniu tytułu wykonawczego (art. 804 § 2 zd. 1 k.p.c.), bądź też złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji przez podmiot niewskazany w tytule wykonawczym jako wierzyciel, który nie wykazał przejścia uprawnienia na jego osobę po powstaniu tytułu wykonawczego (art. 804² § 1 i 2 k.p.c.).

Zgodnie z art. 804 § 2 zd. 1 k.p.c., jeżeli z treści tytułu wykonawczego wynika, że termin przedawnienia dochodzonego roszczenia upłynął, a wierzyciel nie przedłożył dokumentu potwierdzającego, iż doszło do przerwania biegu przedawnienia, organ egzekucyjny odmawia wszczęcia egzekucji. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie. Z przepisem art. 804 § 2 k.p.c. pozostaje w ścisłym związku, dodany na mocy tej samej ustawy, art. 825 pkt 1¹ k.p.c., zgodnie z którym organ egzekucyjny umorzy postępowanie w całości lub części na wniosek (żądanie) dłużnika, jeżeli przed dniem złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji roszczenie objęte tytułem wykonawczym uległo przedawnieniu, a wierzyciel nie wykaże, że nastąpiło zdarzenie, wskutek którego bieg terminu przedawnienia został przerwany. Oba przywołane wyżej przepisy tworzą zaś – wraz z przyjętym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. art. 782¹ § 1 pkt 2 i § 2 k.p.c., który przewiduje podstawę do odmowy nadania klauzuli wykonalności, gdy z okoliczności sprawy i treści tytułu egzekucyjnego wynika, że objęte tytułem wykonawczym roszczenie uległo przedawnieniu, a wierzyciel nie przedstawi dokumentu potwierdzającego przerwanie biegu terminu przedawnienia, kompleksową (a zarazem wysoce kontrowersyjną) – regulację odnoszącą się do badania w postępowaniu egzekucyjnym przez organ egzekucyjny przedawnienia roszczenia objętego tytułem wykonawczym po jego powstaniu³¹.

mowa wszczęcia egzekucji na podstawie przepisów ustawy o komornikach sądowych wiąże się bowiem z ustawowymi ograniczeniami prawa wyboru komornika, pozostającymi w związku z ustrojowo-organizacyjnymi zasadami pełnienia służby na stanowisku komornika sądowego; zob. A. Marciniak, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 81.

³¹ Kontrowersje wokół przedmiotowej regulacji są w pełni uzasadnione, jako że przełamuje ona fundamentalne dla polskiego systemu prawa procesowego cywilnego założenie, zgodnie z którym badanie zasadności roszczenia należy do organu procesowego w postępowaniu

Z kolei zgodnie z art. 804² § 2 k.p.c., jeżeli po powstaniu tytułu wykonawczego uprawnienie przeszło na inną osobę, osoba ta może wszcząć egzekucję przeciwko dłużnikowi na podstawie tego tytułu, jeśli wykaże przejście uprawnienia dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Stosownie do paragrafu 2 tego artykułu, w przypadku niezłożenia przez uprawnionego dokumentów, o których mowa w § 1, organ egzekucyjny odmawia wszczęcia egzekucji bez wzywania wierzyciela do uzupełnienia braków wniosku. Przepis art. 804² k.p.c. systemowo uzupełnia regulację art. 788 § 1 i 3 k.p.c. odnoszącą się do nadania klauzuli wykonalności na rzecz następcy prawnego uprawnionego z tytułu wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym³². Zgodnie z pierwszym z tych przepisów, jeżeli uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu przeszły na inną osobę, sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko tej osobie, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Stosownie zaś do art. 788 § 3 k.p.c., dodanego na mocy nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r., sąd odmawia nadania klauzuli

rozpoznawczym (w tym w ramach powództw o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności), zaś rolą organu egzekucyjnego w postępowaniu egzekucyjnym jest wyłącznie doprowadzenie do wykonania obowiązku stwierdzonego tym tytułem, co pociąga za sobą wykluczenie kompetencji tego organu do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym (art. 804 § 1 k.p.c.). Na temat tej regulacji zob. m.in. A. Torbus, *Uwzględnianie przez komornika upływu biegu terminu przedawnienia roszczenia* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe rozwiązania prawne*, pod red. R. Flejszara, Sopot 2020, s. 87 i n.; M. Romańska, *Badanie okoliczności materialnoprawnych w postępowaniu klauzulowym i egzekucyjnym* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, pod red. M. Dziurdy, T. Zembruskiego, Warszawa 2021, s. 489 i n.; Z. Woźniak, *Badanie przedawnienia roszczenia w postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, pod red. M. Dziurdy, T. Zembruskiego, Warszawa 2021, s. 517 i n.; M. Ged, *Problematyka badania przedawnienia roszczenia w świetle art. 804 § 2 k.p.c.*, NC 2022, nr 5, s. 24 i n.; M. Kostwiński, *Ochrona dłużnika przed zaspokojeniem przedawnionych roszczeń* [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, pod red. S. Cieślaka, Sopot 2022, s. 271 i n.

³² Na temat tej regulacji zob. zwłaszcza: I. Gil, A. Borys, *Przekształcenia podmiotowe po wydaniu tytułu wykonawczego i kontrowersje wobec wprowadzonej regulacji art. 788 i 804¹ oraz 804² k.p.c.* [w:] *Rozstrzyganie spraw cywilnych. Aktualne wyzwania i perspektywy*, pod red. M. Białeckiego, S. Kotas-Turoboyskiej, F. Manikowskiego, J. Słyka, E. Szczepanowskiej, Warszawa 2022, s. 41 i n.

wykonalności, jeżeli wszczęcie lub dalsze prowadzenie egzekucji możliwe jest na zasadach przewidzianych w art. 804¹ i art. 804² k.p.c. Przepisu tego nie stosuje się, jeżeli wnioskodawca wykaże, że organ egzekucyjny prawomocnym postanowieniem nie dopuścił go do udziału w postępowaniu lub odmówił wszczęcia egzekucji.

W literaturze przedmiotu wyrażono pogląd, że pomimo autonomicznego charakteru instytucji odmowy wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 i art. 804² § 2 k.p.c., rozstrzygnięcie to nie stanowi swoistego sposobu zakończenia postępowania egzekucyjnego, wymagając tym samym wydania na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego³³. Zdaniem zwolenników tego poglądu postanowienie to może być wydane równocześnie wraz z postanowieniem o odmowie wszczęcia egzekucji³⁴. Stanowisko to jest spójne z bezspornie trafnym założeniem, wedle którego postępowanie egzekucyjne zostaje wszczęte wskutek złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji z chwilą złożenia tego wniosku. Od wszczęcia postępowania egzekucyjnego odróżnić trzeba zaś wszczęcie egzekucji, która jako jądro właściwego postępowania egzekucyjnego, poprzez zastosowania właściwych czynności egzekucyjnych zmierza bezpośrednio do przymusowego zaspokojenia wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym. Wszczęcie egzekucji dochodzi zatem do skutku nie z chwilą złożenia wniosku, lecz dopiero z momentem podjęcia przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej³⁵.

³³ Tak: A. Marciniak, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 85 i 87; M. Ged, *Ukończenie...*, *op. cit.*, s. 163.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Postępowanie egzekucyjne, co do zasady, wszczyna wierzyciel, natomiast egzekucję – zawsze organ egzekucyjny. Postępowanie egzekucyjne rozpoczyna się zasadniczo z chwilą złożenia wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji (art. 796 k.p.c.), zaś do zainicjowania samej egzekucji dochodzi dopiero z momentem podjęcia przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej, której celem jest doprowadzenie do przymusowego wykonania obowiązku stwierdzonego tytułem wykonawczym. Złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji (z wyjątkiem przypadków, w których dopuszczalne jest wszczęcie egzekucji z urzędu – art. 796 § 2 k.p.c. bądź na żądanie uprawnionego organu – art. 796 § 3 k.p.c.) samo w sobie jej nie wszczyna, a jedynie stanowi konieczną przesłankę warunkującą dopuszczalność jej wszczęcia; zob. na ten temat m.in. A. Józefowicz, *Czynności procesowe organu egzekucyjnego przed wszczęciem egzekucji*, NP 1963, nr 10, s. 1100; W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 40;

Za stanowiskiem przeciwnym, tj. uznającym odmowę wszczęcia egzekucji na podstawie wskazanych wyżej przepisów, za autonomiczną formę zakończenia postępowania egzekucyjnego (jego umorzenie *ex lege* dochodzące do skutku *ipso iure* z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o odmowie wszczęcia egzekucji) przemawiają natomiast dwa argumenty. Po pierwsze, trudno uzasadnić pogląd, według którego w razie odmowy wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 k.p.c. postępowanie egzekucyjne miałoby podlegać umorzeniu z urzędu w oparciu o art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., skoro wedle art. 825 pkt 1¹ k.p.c. organ egzekucyjny umorzy postępowanie w całości lub części na wniosek, gdy zażąda tego dłużnik, jeżeli przed dniem złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji roszczenie objęte tytułem wykonawczym uległo przedawnieniu, a wierzyciel nie wykaże, że nastąpiło zdarzenie, wskutek którego bieg terminu przedawnienia został przerwany. Wydaje się, że za wprowadzeniem tego przepisu leżało przeświadczenie, iż celowość umorzenia postępowania egzekucyjnego wskutek przedawnienia roszczenia wierzyciela stwierdzonego tytułem wykonawczym zachodzi jedynie wówczas, gdy wbrew dyspozycji art. 804 § 2 k.p.c. organ egzekucyjny wszczął egzekucję, która nie powinna być wszczęta. W wypadku odmowy wszczęcia egzekucji umarzanie postępowania egzekucyjnego jawi się w tym ujęciu jako czynność nadmiarowa. Po drugie, i co ważniejsze, wobec zaskarżalności każdego postanowienia w przedmiocie umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 828 k.p.c. przyjęcie, że odmowa wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 k.p.c. i art. 804² § 2 k.p.c. winna pociągać za sobą wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, czyniłoby zbytecznymi

Z. Szczurek, *Czynności egzekucyjne. Zagadnienia ogólne*, Sopot 2017, s. 119–121; J. Jagieła, *Elektroniczne wszczęcie postępowania egzekucyjnego* [w:] *Postępowanie i prawo cywilne w dobie informatyzacji*, pod red. A. Marciniaka, J. Bieluka, Warszawa 2016, s. 121–122; A. Klich [w:] *System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 645 i n. Za odosobniony i błędny należy uznać pogląd R. Kowalkowskiego, według którego chwilą wszczęcia egzekucji jest moment złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji, jeżeli nie będzie wymagał on uzupełnienia na podstawie art. 130 k.p.c.; zob. R. Kowalkowski, *Postępowanie egzekucyjne a egzekucja*, PES 1995, nr 10, s. 38.

normy art. 804 § 2 zd. 2 k.p.c. i art. 804² § 3 zd. 2 k.p.c., które statuują zaskarżalność postanowień sądu o odmowie wszczęcia egzekucji. Jest bowiem oczywiste, że w wypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego wskutek przyczyn uzasadniających odmowę wszczęcia egzekucji, istnienie tych przyczyn objęte byłoby kontrolą w ramach zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego. Wprowadzanie dwutorowości tej kontroli (w ramach zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia egzekucji, a następnie w ramach zażalenia na umorzenie postępowania egzekucyjnego), względnie konkurencyjności dwóch zażaleń zmierzających do osiągnięcia identycznego celu, byłoby kompletnie irracjonalne. Jedynym zatem sposobem sensownego uzasadnienia wprowadzenia zaskarżalności postanowień o odmowie wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 zd. 2 k.p.c. i art. 804² § 3 zd. 2 k.p.c. jest przekonanie, że wydanie takiego postanowienia eliminuje potrzebę równoczesnego bądź następczego wydania postępowania o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, skutkując *eo ipso* zakończeniem tego postępowania na jego wstępnym etapie, niejako analogicznie do zwrotu wniosku o wszczęcie egzekucji³⁶. Tylko bowiem w tym wypadku zastrzeżenie zaskarżalności postanowienia sądu o odmowie wszczęcia egzekucji jest zabiegiem celowym, a nie typowym ustawowym *superfluum*.

4. Odmowa wszczęcia egzekucji po zmianach wprowadzonych na mocy nowelizacji k.p.c. z dnia 9 marca 2023 r.

Zgodnie z § 1 art. 800¹ k.p.c. dodanym do k.p.c. z dniem 1 lipca 2023 r. na mocy nowelizacji z dnia 9 marca 2023 r., właściwy organ egzekucyjny zobligowany jest odmówić wszczęcia egzekucji w trzech grupach przypadków objętych zawartym w tym przepisie wyliczeniem, a mianowicie jeżeli: (1) zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 199 § 1 k.p.c.,

³⁶ W razie nieusunięcia braków formalnych wniosku egzekucyjnego organ egzekucyjny zarządza zwrot wniosku zgodnie z art. 130 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., co pociąga za sobą skutki przewidziane w art. 130 § 2 zd. 2 k.p.c.; zob. np. M. Ged, *Ukończenie...*, *op. cit.*, s. 162.

(2) przepis szczególny tak stanowi albo (3) wniosek o wszczęcie egzekucji z innych przyczyn jest niedopuszczalny. Wedle § 2 tego artykułu w razie odmowy wszczęcia egzekucji organ egzekucyjny wstrzymuje się z dalszymi czynnościami, a wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem.

Co przy tym ważne, wprowadzeniu tego nowego artykułu nie towarzyszyły żadne istotne zmiany z punktu widzenia konstrukcji odmowy wszczęcia egzekucji w treści przepisów art. 804 § 2 k.p.c.³⁷ i art. 804² k.p.c., statuujących szczególne podstawy odmowy wszczęcia egzekucji, ani też w przepisach art. 824–828 k.p.c. normujących umorzenie postępowania, w stopniu mogącym oddziaływać na relacje pomiędzy odmową wszczęcia egzekucji a umorzeniem postępowania egzekucyjnego.

Wedle wyjaśnień autorów projektu zwińczonego przyjęciem ustawy z dnia 9 marca 2023 r. „nowy **art. 800¹ k.p.c.** ma na celu wyeliminowanie rozbieżnych praktyk w zakresie czynności podejmowanych w odniesieniu do wniosków niedopuszczalnych, w tym takich, w odniesieniu do których mogą zachodzić warunki opisane w art. 199 § 1 k.p.c. albo wymienione szczegółowo w ustawie (np. art. 804 § 2 k.p.c.). W tym celu proponuje się przyjąć, że we wskazanych przypadkach komornik wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia egzekucji, znane już z niektórych przepisów k.p.c. i u.k.s. Jednocześnie w § 2 przyjęto, że wydając takie orzeczenie, komornik powinien wstrzymać się z jakimikolwiek czynnościami, co oznacza, że złożenie wniosku egzekucyjnego – jakkolwiek powoduje konieczność podjęcia określonych formalnych czynności – nie może i nie powinno skutkować wszczęciem egzekucji, rozumianej jako zastosowanie określonych środków egzekucyjnych. Dodatkowo w razie odmowy wszczęcia egzekucji – niezależnie od podstaw odmowy – wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie

³⁷ Zmiana w art. 804 § 2 k.p.c. sprowadza się do ograniczenia badania przez organ egzekucyjny z urzędu przedawnienia roszczenia w zakresie należności głównej, wyłączając w tym zakresie kognicję tego organu co do odsetek. Takiej samej zmiany dokonano w art. 782¹ § 1 pkt 2 k.p.c. odnoszącym się do badania przedawnienia w postępowaniu klauzulowym, a to w celu zapewnienia w tym zakresie elementarnej spójności.

ustawa wiąże z jego złożeniem. Rozwiązanie takie eliminuje w szczególności możliwość przerwania biegu przedawnienia przez złożenie takiego wadliwego wniosku”³⁸. Co przy tym znamienne, wedle projektodawców „(...) taka konstrukcja powoduje też, że **niedopuszczalne jest przyjęcie, iż w razie odmowy wszczęcia egzekucji możliwe jest dodatkowo umorzenie postępowania egzekucyjnego**. Zabieg taki byłby zbędny, albowiem ostateczne rozstrzygnięcie w przedmiocie odmowy wszczęcia egzekucji wyczerpuje sens i cel postępowania wszczynanego przed komornikiem i niejako zawiera w sobie **odmowę prowadzenia postępowania egzekucyjnego** [wyróżnienia – autor], w toku którego dochodzi do stosowania poszczególnych sposobów egzekucji. Umorzenie postępowania wchodzi natomiast w rachubę tylko w przypadkach, gdy doszło do skutecznego wszczęcia takiego postępowania a przeprowadzenie egzekucji nie [SIC! – z kontekstu należy wnioskować, że słowo „nie” znalazło się tu omyłkowo – przyp. autora] było niedopuszczalne”³⁹.

Rzeczywiście wydaje się, że przyjęta w art. 804¹ § 2 k.p.c. konstrukcja likwidacji skutków wniosku o wszczęcie egzekucji z mocą *ex tunc*, a więc uznanie tego wniosku za niebyły (a w każdym razie prawnie bezskuteczny), z teoretycznoprawnego, jak i dogmatycznego punktu widzenia eliminuje podstawę do wydawania postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego. Skoro bowiem w razie odmowy wszczęcia egzekucji w oparciu o § 1 tego artykułu „wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem”, to w szczególności na mocy tego wniosku nie dochodzi do wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Umorzenie postępowania, którego w sensie prawnym skutecznie nigdy nie wszczęto, byłoby zatem *par excellence* bezprzedmiotowe. Mając przy tym na uwadze, że ze względu na treść art. 800¹ § 1 pkt 2 k.p.c. regulacja § 2 tego artykułu, *lege non distinguente*,

³⁸ Projekt ustawy z dnia 26 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD156), uzasadnienie, pkt 96, s. 54.

³⁹ *Ibidem*, s. 54–55.

znajdzie zastosowanie również do odmowy wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 k.p.c. i art. 804² § 2 k.p.c., przyjąć trzeba, że z dniem 1 lipca 2023 r. dezaktualizacji ulega stanowisko, jakoby odmowa wszczęcia egzekucji na podstawie tych przepisów pociągała za sobą konieczność wydania postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego. Przeciwnie – wydanie takiego postanowienia staje się całkowicie zbędne, skoro w następstwie odmowy wszczęcia egzekucji wnioski o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem. Innymi słowy, ustawodawca ewidentnie utożsamia odmowę wszczęcia egzekucji z odmową wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego⁴⁰. W tym wypadku zbędne staje się więc nawet posiłkowanie się teoretyczną konstrukcją umorzenia postępowania egzekucyjnego *ex lege* w następstwie odmowy wszczęcia egzekucji, skoro wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem, co jest rozwiązaniem zbliżonym do potraktowania tego wniosku za niebyły (analogicznie do konsekwencji zwrotu pozwu w procesie – art. 130 § 2 zd. 2 k.p.c., bądź też umorzenia postępowania w następstwie skutecznego cofnięcia pozwu – art. 203 § 2 zd. 1 k.p.c. albo upadku instancji – art. 182 § 2 zd. 1 k.p.c.)⁴¹.

W pierwotnym projekcie nowelizacji k.p.c. do powyższych założeń co do natury prawnej oraz skutków odmowy wszczęcia egzekucji dostosowano także art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych⁴², w którym wyraźnie zastrzeżono, że odmowa wszczęcia egzekucji nie stanowi podstawy obciążenia wierzyciela opłatą stosunkową w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia za oczywiście bezzasadne wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Skoro wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego wniesieniem, zaś odmowa wszczęcia egzekucji (także nieprawomocna – na mocy postanowienia komornika sądowego zaskarżalnego do

⁴⁰ Tak J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.3.2023 r. Komentarz. Linia orzecznicza*, Warszawa 2023, komentarz do art. 800¹ k.p.c., uw. 1 i 2.

⁴¹ Więcej na ten temat zob. A. Ołaś, *Umorzenie procesu...*, *op. cit.*, s. 505 i n.

⁴² T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.

sądu skargą na czynność komornika) obliguje organ do wstrzymania się z wszelkimi dalszymi czynnościami, to brak jest podstaw do obciążenia wierzyciela przedmiotową opłatą⁴³. Co jednak znamienne, w uchwalonym tekście nowelizacji k.p.c. z dnia 9 marca 2023 r. wycofano się z tej zmiany (zapewne ze względów fiskalnych oraz w celu ochrony interesów komorników sądowych związanych z pobraniem opłaty w związku z oczywiście niecelowym wnioskiem o wszczęcie egzekucji), zaś art. 30 ustawy o kosztach komorniczych ostatecznie nie uległ zmianie⁴⁴. Wymaga wszak podkreślenia, że brak ingerencji w powołany przepis nie usuwa przesłanek do twierdzenia o braku podstaw do pobrania tej opłaty w wypadku odmowy wszczęcia egzekucji, skoro skutkiem takiego rozstrzygnięcia jest powstrzymanie się przez organ od jakichkolwiek dalszych czynności egzekucyjnych, zaś wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków prawnych, co eliminuje podstawę do umorzenia postępowania egzekucyjnego, które należy traktować jak nigdy niewszczęte. Taka konstrukcja prawna uzasadnia zatem w pełni twierdzenie o braku podstaw do pobrania opłaty należnej wyłącznie – *verba legis* – „w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego”, chyba że przyczyną odmowy wszczęcia egzekucji byłoby „wskazanie we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem”, co *legis latae* stanowi drugą (alternatywną i równorzędną) przesłankę do naliczenia tej opłaty.

Mając na uwadze przyjętą w art. 800¹ § 2 k.p.c. konstrukcję likwidacji skutków (*lege non distinguente* – tak materialnoprawnych, jak i procesowych) wniosku o wszczęcie egzekucji w rezultacie odmowy zadośćuczynienia temu wnioskowi, za zdumiewający uznać wypada brak zastrzeżenia w kolejnym zdaniu tej jednostki (względnie w kolejnym paragrafie)

⁴³ Tak też J. Gołaczyński, *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, uw. 1.

⁴⁴ Na temat wątpliwości co do opłaty stosunkowej pobieranej na podstawie art. 30 u.k.k. zob. zwłaszcza: M. Izel, *Opłaty egzekucyjne w przypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. po dniu 1 stycznia 2019 r.*, PPE 2021, nr 11, s. 26 i n.; G. Kamiński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. I*, PPE 2021, nr 8, s. 5 i n.; G. Kamiński, *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. II*, PPE 2021, nr 9, s. 4 i n.

dopuszczalności zaskarżenia postanowienia sądu o odmowie wszczęcia egzekucji zażaleniem. Biorąc bowiem pod uwagę treść art. 767⁴ § 1 k.p.c., zgodnie z którym w postępowaniu egzekucyjnym zażalenie na postanowienie sądu przysługuje wyłącznie, gdy przepis szczególny tak stanowi, w obliczu „milczenia” art. 800¹ k.p.c. zażalenie na postanowienie sądu o odmowie wszczęcia egzekucji służyć będzie tylko w razie wydania tego rozstrzygnięcia na podstawie art. 804 § 2 zd. 1 k.p.c. lub art. 804² § 2 k.p.c., stanowiących *lex specialis*, o którym mowa w art. 800¹ § 1 pkt 2 k.p.c. W tych bowiem przypadkach dopuszczalność tego środka przewidziana została wyraźnie w art. 804 § 2 zd. 3 k.p.c. i art. 804² § 3 k.p.c. Przepisy te jako normy szczególne względem art. 800¹ k.p.c., który ma status *lex generalis*, nie mogą stanowić podstawy do zaskarżenia zażaleniem postanowienia o odmowie wszczęcia egzekucji z innych przyczyn niż objęte hipotezami art. 804 § 2 zd. 1 k.p.c. lub art. 804² § 2 k.p.c. Rozwiązanie to prowadzi do systemowej niekonsekwencji na co najmniej dwóch poziomach.

Po pierwsze, niewytłumaczalne jest, z jakiego powodu zaskarżalne zażaleniem jest wyłącznie postanowienie sądu o odmowie wszczęcia egzekucji wskutek przedawnienia roszczenia po powstaniu tytułu wykonalności oraz wskutek niewykazania następstwa prawnego wnioskodawcy po podmiocie wskazanym w tytule wykonawcy jako wierzyciel. Niedopuszczalność zażalenia na odmowę wszczęcia egzekucji opartą na innych podstawach, do których odwołuje się art. 800¹ § 1 pkt 1–3 k.p.c., jest nie tylko wyrazem niekonsekwencji, ale i arbitralności ustanowionego prawa.

Po drugie, jeszcze trudniej o rozsądne wyjaśnienie przyczyn niezaskarżalności postanowienia o odmowie wszczęcia egzekucji z wszystkich tych przyczyn objętych zakresem zastosowania powołanego wyżej przepisu, które pokrywają się z przesłankami umorzenia postępowania egzekucyjnego, w tym zwłaszcza *ex officio* na podstawie art. 824 § 1 pkt 1–4 i 5–6 k.p.c. Analizując art. 800¹ § 1 pkt 1 (przeszkody procesowe uzasadniające odrzucenie pozwu, o których mowa w art. 199 § 1 k.p.c.) i 3 (inne przyczyny niedopuszczalności wniosku o wszczęcie egzekucji,

ergo przesłanki niedopuszczalności egzekucji, takie jak w szczególności brak jurysdykcji krajowej polskich organów egzekucyjnych oraz immunitet egzekucyjny dłużnika) k.p.c. oraz wskazane powyżej przyczyny umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu, trudno nie zauważyć, że *gros* okoliczności, których wystąpienie na moment złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji i ustalenie przez organ egzekucyjny z urzędu zostało uznane za podstawy do odmowy wszczęcia egzekucji, stanowiło dotychczas klasyczne przesłanki umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu. W rezultacie wejścia w życie art. 800¹ k.p.c. zmianie ulegnie zatem rzeczywisty zakres zastosowania art. 824 § 1 pkt 1–4 i 5–6 k.p.c. Postępowanie będzie podlegało umorzeniu na tych podstawach jedynie wskutek przeszkód o charakterze następczym, względnie pierwotnym, które wbrew dyspozycji art. 800¹ § 1 pkt 1 lub pkt 2 k.p.c. nie spowodowały odmowy wszczęcia egzekucji przez organ egzekucyjny, który zamiast wydania rozstrzygnięcia o treści przewidzianej tym przepisem przystąpił do egzekucji, podejmując określoną czynność egzekucyjną (na ogół w postaci zajęcia określonego prawa, względnie wezwania dłużnika do dobrowolnego spełnienia świadczenia). Wracając zaś do punktu wyjścia tej części rozważań, należy podkreślić, że z perspektywy wewnątrzsystemowej i aksjologicznej nie do przyjęcia jest ukształtowany mocą nowelizacji z dnia 9 marca 2023 r. stan prawny, w którym postanowienie sądu o odmowie wszczęcia egzekucji, wywołując najdalej idące negatywne konsekwencje z punktu widzenia interesów wierzyciela (tj. brak skutków, jakie ustawa wiąże z wszczęciem postępowania egzekucyjnego, w tym w szczególności przerwy przedawnienia egzekwowanego roszczenia), nie będzie podlegać kontroli w drodze zażalenia, podczas gdy mniej dolegliwe w swych następstwach (gdyż skutkujące uchynieniem dokonanych czynności egzekucyjnych *ex nunc* oraz rozpoczęciem na nowo biegu przedawnienia) postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, wydane na analogicznej podstawie, może być zaskarżone zażaleniem (art. 828 k.p.c.). Rozwiązanie to wręcz razi arbitralnością i irracjonalizmem, w sposób fundamentalny godząc w zasady prawidłowej

legislacji, ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa i procedur, a wreszcie w funkcję ochronną prawa procesowego cywilnego, które winno zapewnić jego stronom odpowiednie gwarancje proceduralne, pozwalające na urzeczywistnienie wymogów sprawiedliwości formalnej i materialnej.

Inną poważną wadą przyjętej regulacji jest brak wprowadzenia do art. 800¹ k.p.c. procedury sanacyjnej umożliwiającej konwalidację usuwalnych braków w zakresie przesłanek procesowych, której bezskuteczne wyczerpanie poprzedzałoby odmowę wszczęcia egzekucji. W kontekście dolegliwych skutków przypisanych odmowie wszczęcia egzekucji w § 2 tego artykułu, potrzeba przyjęcia takiego rozwiązania, nawiązującego konstrukcyjnie do art. 199 § 2 k.p.c. w zw. z art. 70 k.p.c., wydaje się być zgoła oczywista. Wniosek o konieczności zapewnienia takiej procedury, poprzedzającej odmowę wszczęcia egzekucji, potwierdza zresztą dobitnie fakt, że w dotychczasowym stanie prawnym usuwalne przeszkody procesowe stanowiły wyłącznie przesłankę zawieszenia, a nie umorzenia postępowania egzekucyjnego *a limine*. Zgodnie bowiem z art. 818 § 1 k.p.c. organ egzekucyjny zawiesza postępowanie z urzędu, jeżeli się okaże, że wierzyciel lub dłużnik nie ma zdolności procesowej ani przedstawiciela ustawowego. Na wniosek wierzyciela, a w wypadku gdy egzekucja została wszczęta z urzędu bez takiego wniosku, sąd ustanowi dla dłużnika niemającego zdolności procesowej kuratora na czas do ustanowienia przedstawiciela ustawowego. Zgodnie zaś z art. 819 § 1 k.p.c. organ egzekucyjny zawiesza postępowanie z urzędu również w razie śmierci wierzyciela lub dłużnika. Postępowanie podejmuje się z udziałem spadkobierców zmarłego albo – w zakresie, w jakim dotyczy ono praw i obowiązków wynikających z działalności gospodarczej – zarządcy sukcesyjnego, jeżeli został ustanowiony zarząd sukcesyjny. Jeśli zaś spadkobiercy dłużnika nie objęli spadku albo nie są znani, a nie ma kuratora spadku, sąd na wniosek wierzyciela ustanowi dla nich kuratora, chyba że egzekucja dotyczy roszczeń wynikających z działalności gospodarczej, a został ustanowiony zarząd sukcesyjny (art. 819

§ 2 k.p.c.). W dotychczasowym stanie prawnym umorzenie postępowania egzekucyjnego w związku z powyższymi przeszkodami mogło nastąpić wyłącznie w efekcie pasywności stron, niewykazujących niezbędnego impulsu procesowego, oraz upływu ustawowego terminu zawieszenia postępowania (art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.).

Na tle powyższych fundamentalnych mankamentów przyjętej regulacji jako swoisty „drobiazg” jawi się proceduralny problem związany z kwestią doręczenia postanowienia o odmowie wszczęcia egzekucji. Wydaje się, że skoro rozstrzygnięcie to niweczy skutki wniosku o wszczęcie egzekucji, wyłącznie z samym wszczęciem postępowania egzekucyjnego, zasadne jest przyjęcie, iż postanowienie to powinno być doręczone wyłącznie wnioskodawcy (ewentualnie także wierzycielowi, jeżeli wniosek o wszczęcie egzekucji został złożony przez inny niż wierzyciel podmiot), a nie dłużnikowi. Wskutek niedbalstwa legislatora również i ta kwestia może jednak niestety budzić wątpliwości. O ile bowiem art. 804² § 3 zd. 1 k.p.c. stanowi, że odpis postanowienia o odmowie wszczęcia egzekucji wydany na podstawie § 2 tego przepisu doręcza się tylko wnioskodawcy, o tyle wprowadzony mocą nowelizacji z dnia 9 marca 2023 r. art. 800¹ k.p.c. „milczy” w tym przedmiocie (podobnie zresztą jak art. 804 § 2 k.p.c.). Gdyby zatem chcieć posłużyć się (jakże zawodnym, a biorąc pod uwagę jakość stanowionego w ostatnich latach prawa – wręcz kontrfaktycznym) założeniem racjonalności prawodawcy, trzeba by uznać, że postanowienie o odmowie wszczęcia egzekucji oparte na innych podstawach niż art. 804² k.p.c. podlega doręczeniu nie tylko wnioskodawcy, ale i pozostałym stronom postępowania egzekucyjnego (nie wyłączając dłużnika). W przeciwnym wypadku uznać by trzeba, że art. 804² § 3 zd. 1 k.p.c. pozbawiony jest treści normatywnej, stanowiąc ustawowe *superfluum*.

Mając na względzie powyższe uwagi co do stanu prawnego ukształtowanego nowelizacją z dnia 9 marca 2023 r., można mieć nadzieję, że oczywiste, a zarazem poważne z perspektywy ochrony praw wierzyciela oraz spójności systemowej mankamenty wprowadzonej regulacji zostaną

skorygowane przez ustawodawcę (nie za kilka lat przy okazji kolejnej „wielkiej nowelizacji” k.p.c., która może wiązać się z przyjęciem kolejnych asystemowych i niedopracowanych rozwiązań stanowiących wyzwanie dla praktyki i doktryny, lecz w trybie pilnym). Do czasu niezbędnej interwencji prawodawczej być może będą one łagodzone przez organy stosujące prawo w drodze odpowiednich zabiegów interpretacyjnych, niezbędnych do nadania im akceptowalnego sensu, a także spójności systemu prawa procesowego cywilnego i ochrony słusznym interesów jego stron, zwłaszcza takich jak *analogia legis*. Tego rodzaju zabiegi nie mogą być jednak uznane za rozwiązania optymalne ani docelowe, lecz jedynie prowizoryczne, bowiem ze swej natury nie służą one pewności prawa ani jego przewidywalności.

5. Podsumowanie

Reasumując powyższe uwagi, stwierdzić należy, że art. 800¹ k.p.c. dodany na mocy nowelizacji z dnia 9 marca 2023 r. stanowi daleko idącą zmianę w polskim prawie egzekucji sądowej, ingerując znacząco w zastany model zakończenia postępowania egzekucyjnego bez osiągnięcia jego celu. Zmiana ta ugruntowuje wprowadzoną na mocy nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r. instytucję odmowy wszczęcia egzekucji jako drugiego obok umorzenia postępowania egzekucyjnego zasadniczego sposobu jego bezowocnej finalizacji z powodu przeszkód procesowych (deficytu w zakresie wystąpienia dodatnich bądź ujemnych przesłanek procesowych) lub merytorycznych (mankamentów w zakresie materialnych przesłanek postępowania egzekucyjnego).

Omawiane zmiany pogłębiają (radyzalizują) i petryfikują wadliwe rozwiązania prawne przyjęte uprzednio na mocy nowelizacji k.p.c. z dnia 4 lipca 2019 r., które łamały dotychczasowe konstrukcje procesowe, nie licząc się z utrwaloną w nauce prawa egzekucji sądowej siatką pojęciową⁴⁵.

⁴⁵ Tak na temat rozwiązań wprowadzonych do art. 788 § 3, art. 804 § 2, art. 804² § 2 i art. 825 pkt 1¹ k.p.c. na mocy nowelizacji z dnia 4 lipca 2019 r. A. Marciniak, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 87. Na temat asystemowości i zbytliczności rozwiązań przewidzianych w art. 804 § 2 i 804² § 2 k.p.c., prowadzących do mnożenia bytów ponad potrzebę

Biorąc przy tym pod uwagę również techniczno-legislacyjny kształt nadany tej zmianie, należy stwierdzić, że zasługuje ona na zdecydowanie krytyczną ocenę. W szczególności w obliczu przypisania odmowie wszczęcia egzekucji najdalej idących następstw procesowych w postaci zniesienia skutków, jakie prawo wiąże ze złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji, całkowicie nieakceptowalna jest sytuacja, w której, co do zasady, wyklucza się zażalenie na postanowienie sądu o odmowie wszczęcia egzekucji, dopuszczając ten środek wyłącznie „punktowo”, tj. w razie odmowy wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 k.p.c. i art. 804² § 2 k.p.c.

Za szczególnie kuriozalne uznać trzeba rozwiązanie sprowadzające się w skutkach do tego, że zaskarżalność rozstrzygnięcia zamykającego drogę do uzyskania w danym postępowaniu egzekucyjnym przymusowego wykonania obowiązku stwierdzonego tytułem wykonawczym, w wielu sytuacjach (wynikających z istniejącego pod rządami zmienionego prawa zbiegu podstaw do odmowy wszczęcia egzekucji i umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu) uzależniona będzie od czystego przypadku (*scil.* zrządzenia losu), a mianowicie od tego, czy organ egzekucyjny dostrzeże przyczynę odmowy wszczęcia egzekucji i wyda rozstrzygnięcie w tym przedmiocie przed podjęciem pierwszej czynności egzekucyjnej, czy też przeoczywszy daną przeszkodę procesową bądź materialną, rozpocznie egzekucję, a następnie po jej ustaleniu, umorzy postępowanie w sprawie na mocy postanowienia zaskarżalnego zażaleniem (art. 828 k.p.c.). Jak należy sądzić, takie rozwiązanie może być jedynie następstwem błędu ustawodawcy, wynikającego z rażącego niedbalstwa bądź skrajnej niekompetencji osób i podmiotów odpowiedzialnych za proces legislacyjny w Polsce. Nawiązując do słów Stanisława Gołąba sprzed ponad 80 lat, „psychoza nowelizacji”⁴⁶ trwa niestety

oraz dekompozycji zastanego modelu sądowego postępowania egzekucyjnego – zob. również A. Olaś, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego...*, *op. cit.*, s. 80–81. Krytykę tę podzieliła M. Ged, *Ukończenie...*, *op. cit.*, s. 163–164.

⁴⁶ „Ktokolwiek «dorwie się» do władzy, usiłuje od razu wprowadzić to, co uważa za zbawienne (...), nie bacząc, że przez takie ustawiczne zmiany podważa się to, co najcenniejsze w życiu prawnym, tj. sam porządek prawny, pewność i bezpieczeństwo prawa i współżycia. Psychoza nowelizacji trwa...” – zob. S. Gołąb, *Organizacja sądów*

w najlepsze i co gorsza, nie wykazuje oznak pohamowania, koniecznego do uniknięcia kolejnych legislacyjnych katastrof.

dr hab. Andrzej Ołaś, adiunkt w Zakładzie Postępowania Cywilnego WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, ORCID: 0000-0002-2295-8645; adwokat

Literatura przedmiotu

- Broniewicz W., *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*, PiP 1988, nr 8.
- Ged M., *Problematyka badania przedawnienia roszczenia w świetle art. 804 § 2 k.p.c.*, NC 2022, nr 5.
- Ged M., *Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego*, Warszawa 2023.
- Gil I., Borys A., *Przekształcenia podmiotowe po wydaniu tytułu wykonawczego i kontrowersje wobec wprowadzonej regulacji art. 788 i 804¹ oraz 804² k.p.c.* [w:] *Rozstrzyganie spraw cywilnych. Aktualne wyzwania i perspektywy*, pod red. M. Białeckiego, S. Kotas-Turoboyskiej, F. Maniowski, J. Słyka, E. Szczepanowskiej, Warszawa 2022.
- Golinowska K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019.
- Gołaczyński J., *Kodeks postępowania cywilnego. Nowelizacja z 9.3.2023 r. Komentarz. Linia orzecznicza*, Warszawa 2023.
- Gołąb A., *Umorzenie postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2019.
- Gołąb S., *Przekleństwo nowelizacji*, Głos Prawa 1932, Nr 8–9.
- Gołąb S., *Organizacja sądów powszechnych*, Kraków 1938.
- Gudowski J., *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, PS 2023, nr 2 (przedruk z: *Non Omne Quod Licet Honestum Est. Studia*

powszechnych, Kraków 1938, s. 84. Jak przy tym wskazał autor w innej publikacji: „Nie należy rozpoczynać poprawy stosunków w państwie od ustawicznej nowelizacji świeżo ogłaszanych przepisów prawnych, od ciągłych, nieraz wprost historycznych zmian w materiale prawodawczym – zmian, które można przekłąć, jak Dante złorzeczył niegdyś prawodawstwu Florencji. «Przez pół żartem, przez pół serjo» nazywa się dziś ustawodawstwo wydawnictwem periodycznym, wydawnictwem chwili, nie obliczonym na życie pokolenia, a tem mniej pokoleń, lecz na okres życia jętki jednodniówki” – zob. S. Gołąb, *Przekleństwo nowelizacji*, Głos Prawa 1932, nr 8–9, s. 16. W najnowszej literaturze przedmiotu na temat niepohamowanego procesu psucia prawa postępowania cywilnego, określonego przez autora syndromem „prawnego obskurantyzmu” zob. J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego A.D. 2022. Esej o postmodernizmie, obskurantyzmie prawnym i niekompetencji*, PS 2023, nr 2 (przedruk z: *Non Omne Quod Licet Honestum Est. Studia z prawa cywilnego i handlowego w 50-lecie pracy naukowej Profesora Wojciecha Jana Katnera*, pod red. S. Byczki, A. Kappesa, B. Kucharskiego, U. Promińskiej, Warszawa 2022, s. 20 i n.; *idem*, *Ubezważnolenie – relikwiny normatywny czy przejaw prawnego obskurantyzmu?* [w:] *Ius et Ratio. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Elżbiecie Skowrońskiej-Bocian*, pod red. W. Borysiaka, J. Wiercińskiego, A. Gołaszewskiej, M. Olechowskiego, Warszawa 2022, s. 126; *idem*, *Tradycja, postęp i coś jeszcze. Czy Konstytucja uratuje Kodeks postępowania cywilnego?* [w:] *Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego*, pod red. A. Orzeł-Jakubowskiej, T. Zembruskiego, Warszawa 2023, s. 17 i n.

z *prawa cywilnego i handlowego w 50-lecie pracy naukowej Profesora Wojciecha Jana Katnera*, pod red. S. Byczki, A. Kappesa, B. Kucharskiego, U. Promińskiej, Warszawa 2022.

Gudowski J., *Ubezważnolenie – relikwiny normatywny czy przejaw prawnego obskurantyzmu?* [w:] *Ius et Ratio. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Elżbiecie Skowrońskiej-Bocian*, pod red. W. Borysiaka, J. Wiercińskiego, A. Gołaszewskiej, M. Olechowskiej, Warszawa 2022.

Gudowski J., *Tradycja, postęp i coś jeszcze. Czy Konstytucja uratuje Kodeks postępowania cywilnego?* [w:] *Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego*, pod red. A. Orzeł-Jakubowskiej, T. Zembruńskiego, Warszawa 2023.

Iżel M., *Opłaty egzekucyjne w przypadku umorzenia postępowania na wniosek wierzyciela albo na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. po dniu 1 stycznia 2019 r.*, PPE 2021, nr 11.

Jagięła J., *Wybrane zagadnienia dotyczące zawieszenia i umorzenia postępowania egzekucyjnego*, PES 1999, nr 2.

Jagięła J., *Elektroniczne wszczęcie postępowania egzekucyjnego* [w:] *Postępowanie i prawo cywilne w dobie informatyzacji*, pod red. A. Marciniaka, J. Bieluka, Warszawa 2016.

Jagięła J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz do rt. 730–1095'*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.

Klich A. [w:] *System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.

Kowalkowski R., *Postępowanie egzekucyjne a egzekucja*, PES 1995, nr 10.

Jankowski J., *Dopuszczalność drogi egzekucji sądowej*, PPE 2015, nr 2.

Jodłowski J., *Odpowiedź na pytanie prawne* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, pod red. J.J. Litauera, W. Święcickiego, Łódź 1949.

Józefowicz A., *Czynności procesowe organu egzekucyjnego przed wszczęciem egzekucji*, NP 1963, nr 10.

Kamieński G., *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. I*, PPE 2021, nr 8.

Kamieński G., *Stosowanie sankcji kosztowej (art. 30 u.k.k.) w praktyce komorniczej – cz. II*, PPE 2021, nr 9.

Korzan K., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986.

Korzonek J., *Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, t. 1, Kraków 1934.

Kostwiński M., *Ochrona dłużnika przed zaspokojeniem przedawnionych roszczeń* [w:] *Aksjologia egzekucji sądowej. W poszukiwaniu optymalnego poziomu ochrony praw wierzyciela i dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym i upadłościowym*, pod red. S. Cieślaka, Sopot 2022.

Laskowska A., *Wpływ utraty przez stronę zdolności sądowej, procesowej lub przedstawiciela ustawowego na postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, PPE 2008, nr 6–9.

Marciniak A., *Charakter prawny i skutki odmowy wszczęcia egzekucji w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, PPE 2019, nr 12.

Marciniak A., *Nadużycie prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, pod red. P. Grzegorzcyka, M. Walasika, F. Zedlera, Warszawa 2019.

Marciniak A., *Problem przesłanek procesowych w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Doświadczenia z ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, R. Flejszara, E. Marszałkowskiej-Krześ, Warszawa 2021.

Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.

Olaś A., *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016.

Olaś A., *Umorzenie postępowania egzekucyjnego po zmianach wprowadzonych ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe rozwiązania prawne*, pod red. R. Flejszara, Sopot 2020.

Pietrzkowski H. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016.

Romańska M., *Badanie okoliczności materialnoprawnych w postępowaniu klauzulowym i egzekucyjnym* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, pod red. M. Dziurdy, T. Zembrzuskiego, Warszawa 2021.

Szczurek Z., *Czynności egzekucyjne. Zagadnienia ogólne*, Sopot 2017.

Torbus A., *Uwzględnianie przez komornika upływu biegu terminu przedawnienia roszczenia* [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe rozwiązania prawne*, pod red. R. Flejszara, Sopot 2020.

Woźniak Z., *Badanie przedawnienia roszczenia w postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, pod red. M. Dziurdy, T. Zembrzuskiego, Warszawa 2021.

Akty prawne

Rządowy projekt ustawy z dnia 26 sierpnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD156).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 479 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2309).

Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1520 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej

Łukasz Dubiński
Przemysław Zdyb

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Skarga pauliańska – środek prawny przeciwko rozporządzeniu przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego małżonków**

W opracowaniu poddano analizie zagadnienie skargi pauliańskiej i jej wpływu na relacje majątkowe między małżonkami pozostającymi w ustroju wspólności majątkowej. Odniesiono się do poglądów wyrażanych w orzeczeniach Sądu Najwyższego na temat dopuszczalności skargi pauliańskiej w sprawach działowych. Dzięki temu wyjaśniono wątpliwości w zakresie odpowiedzialności małżonka niebędącego dłużnikiem oraz dysponowania przez wierzyciela tytułem wykonawczym w stosunku do dłużnika oraz jego małżonka. W opracowaniu powołano się na najnowsze orzeczenia Sądu Najwyższego obejmujące poruszoną problematykę, podkreślono praktyczne korzyści z nich wynikające, zaprezentowano też najważniejsze stanowiska przedstawicieli doktryny.

Słowa kluczowe: *majątek wspólny współmałżonków, podział majątku wspólnego, skarga pauliańska, pokrzywdzenie wierzyciela, egzekucja wierzytelności*

SUMMARY **Actio Pauliana – Legal Remedy Against the Disposition of the Property Forming Part of the Joint Property of the Spouses**

The article analyses the issue of actio pauliana and its impact on property relations between spouses remaining in the community of property regime. The actual analyses were accompanied by retrospectives of views on the admissibility of the actio pauliana in divisional cases expressed in the judgments of the Supreme Court. As a result, doubts regarding the liability of the non-debtor spouse and the scope of the creditor's disposal of the enforcement title in relation to the debtor and his spouse. The article uses the latest judgments of the Supreme Court covering the issues raised and the positions of representatives of the doctrine presented. The article emphasizes the practical benefits of the judgments of the Supreme Court, which focuses mainly on the positive aspects of the cited judgments.

Keywords: *joint property, division of joint property, actio pauliana, creditor's detriment, debt enforcement*

Skarga pauliańska – środek prawny przeciwko rozporządzeniu przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego małżonków

Teza I: Skargą pauliańską można domagać się uznania czynności prawnej za bezskuteczną mimo orzeczenia o podziale majątku wspólnego.

Teza II: Zaspokojenie się przez wierzyciela z przedmiotów, o których mowa w art. 532 k.c., jest możliwe po uzyskaniu tytułu wykonawczego w stosunku do dłużnika oraz jego małżonka.

I. Wstęp

Wspólność ustawowa jest podstawowym ustrojem między małżonkami, powstającym z mocy samego prawa „z chwilą zawarcia małżeństwa”. Istnieje ona przez cały czas trwania małżeństwa, jeśli nie zawarto odmiennej małżeńskiej umowy majątkowej lub w toku trwania

małżeństwa nie nastąpiły zdarzenia przewidziane w przepisach prawa¹. Oznacza to, że w czasie trwania wspólności majątkowej substrat tego ustroju tworzą przedmioty majątkowe, które zostały nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich. Wspólność majątkowa wiąże się z bardzo różnorodnymi stosunkami (zobowiązaniami) prawnymi, w których stroną może być jeden z małżonków lub oboje małżonkowie. Do tych stosunków należy zaliczyć m.in. zobowiązania i wynikające z tego tytułu wierzytelności. Wierzytelność jest prawem majątkowym, z którego wynika uprawnienie do domagania się od konkretnej osoby określonego zachowania.

Podział majątku wspólnego wiąże się najczęściej z transferami poszczególnych składników majątku między małżonkami, na skutek czego może dojść do pokrzywdzenia osoby trzeciej – tj. wierzyciela. W celu ochrony wierzyciela ustawodawca przewidział instytucję skargi pauliańskiej. Jej stosowanie jest jednak utrudnione i powoduje немало problemów sytuacyjnych w przypadkach, kiedy dłużnik pozostaje w związku małżeńskim, a w stosunkach między małżonkami panuje ustrój wspólności majątkowej.

Skarga pauliańska należy do klasycznych instrumentów ochrony wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika. Choć została uregulowana w Kodeksie cywilnym², jej praktyczne zastosowanie nie ogranicza się jedynie do stosunków cywilnoprawnych. Sama skarga związana jest z nadużyciem procesowym podmiotu postępowania³. Bezskuteczne mogą być tylko czynności prawne (jednostronne i dwustronne, odpłatne i nieodpłatne, dokonane zarówno w sposób wyraźny, jak i dorozumiane, i niezależnie od tego, do jakiego typu umów należą). Powyższe potwierdza stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w jednym z wyroków, że „wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, może domagać się uznania czynności prawnej za bezskuteczną na podstawie

¹ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 316.

² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1360); dalej: k.c.

³ K. Piasecki, *Nadużycie praw procesowych przez strony*, Palestra 1960, nr II, s. 20–28.

art. 527 § 1 k.c., także wtedy, gdy darowizny nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego dokonali dłużnik i jego małżonek”⁴. Do takich czynności można będzie zaliczyć podział majątku wspólnego dokonany w formie aktu notarialnego, tudzież zgodny podział majątku wspólnego dokonany w ramach m.in. postępowania rozwodowego⁵. Ocena czynności prawnej w kontekście pokrzywdzenia wierzycieli powinna zostać dokonana nie na moment dokonania tej czynności, lecz na chwilę jej zaskarżenia, tj. wystąpienia z żądaniem uznania bezskuteczności czynności⁶. Nie może zaś być zakwestionowana skargą pauliańską umowa małżeńska majątkowa polegająca na zmianie majątkowego ustroju małżonków przez wprowadzenie rozdzielności majątkowej⁷.

2. Dopuszczalność skargi pauliańskiej w sprawach działowych

Przez lata w orzecznictwie Sądu Najwyższego istniały dwa równoległe poglądy, z których pierwszy negował możliwość obejmowania skargą pauliańską tzw. czynności czysto procesowych, i to nawet wówczas, gdy wywoływały one skutki prawne w sferze prawa materialnego⁸. Taki pogląd przedstawił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 października 1995 r.⁹ Uzasadnienia tego poglądu upatrywano w jurydycznej niesamodzielności skutków prawnych „zgodnego wniosku” w sferze prawa materialnego (samodzielność tę eliminuje bowiem sam przebieg postępowania o podział majątku wspólnego, kończący się rozstrzygnięciem konstytucyjnym sądu orzekającego). Tym samym Sąd Najwyższy negatywnie

⁴ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., IV CKN 204/01, OSNC 2004/9/138.

⁵ P. Gil, *Wyprowadzenie majątku przez upadłego w Polsce – skarga pauliańska w upadłości*, ZNKUL 2017, t. 60, nr 3, s. 371–386.

⁶ Wyrok SN z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 280/00, Lex nr 52793; wyrok SN z dnia 23 lipca 2003 r., II CKN 299/01, Lex nr 121702; wyrok SN z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 367/03, Lex nr 174173; wyrok SN z dnia 16 czerwca 2006 r., III CSK 8/06, OSNC 2006/12/207.

⁷ Wyrok SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CK 469/02, OSNC 2005/5/85; wyrok SN z dnia 27 stycznia 2016 r., II CSK 149/15, Lex nr 2010213.

⁸ Wyrok SN z dnia 15 października 1999 r., III CKN 388/98, OSNC 2000/4/75.

⁹ Wyrok SN z dnia 19 października 1995 r., III CRN 40/95, OSNC 1996/3/43.

wypowiadał się w kwestii dopuszczalności *actio pauliana* w odniesieniu do czynności obejmującej „zgodny wniosek” o dokonanie podziału majątku wspólnego, tj. zaaprobowany przez jednego z małżonków dłużnika sposób podziału majątku wspólnego, powodujący nabycie przez tegoż małżonka na własność składników majątku wspólnego.

Drugi pogląd¹⁰ został wyrażony m.in. w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2003 r., w której to opowiedziano się za generalną dopuszczalnością skargi pauliańskiej w takich przypadkach. Skarga pauliańska znajdzie zatem zastosowanie po wystąpieniu pewnej sekwencji zdarzeń, tj. złożenia wniosku o podział (inicjującego postępowanie działowe), zaaprobowaniu tego wniosku i żądania przez uczestnika postępowania oraz konstytutywne orzeczenie sądu odpowiadające merytorycznie treści zgodnego wniosku współwłaścicieli. Wniosek i jego aprobatą ujawnia wolę uczestników postępowania dokonania odpowiedniego przesunięcia (transferu) majątkowego, ale takie przesunięcie zawsze następuje dopiero w wyniku wydania konstytutywnego orzeczenia działowego. Orzeczenie to pozostaje więc niezbędne dla wywołania skutków prawnych w sferze prawa materialnego, a „zgodny wniosek” uczestników postępowania wywiera takie skutki jedynie pośrednio. Jednocześnie Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że nie można budować tu jakichkolwiek koncepcji bezskuteczności „częściowej” czynności prawnej, tj. tylko w relacji do czynności małżonka będącego dłużnikiem¹¹. Podobny pogląd

¹⁰ Uwaga autora: od momentu ogłoszenia uchwały Sądu Najwyższego z 2003 r. istnieje konsekwentny pogląd opowiadający się za dopuszczalnością *actio pauliana* dla spraw działowych. Sąd Najwyższy w wielu orzeczeniach wydanych przed uchwałą z 2003 r. stwierdzał, że skargą pauliańską można zaskarżyć także ugodę sądową, po zawarciu której doszło do umorzenia postępowania (zob. wyrok SN z dnia 15 października 1999 r., III CKN 388/98, OSNC 2000/4/75). W uchwale SN z dnia 11 października 1980 r., III CZP 37/80, OSN 1981/4/48, przyjęto, że przedmiotem zaskarżenia skargą pauliańską mogą być nawet „działania dłużnika niemające charakteru czynności prawnej, jednakże będące aktem jego świadomego działania i powodujące pokrzywdzenie wierzyciela na skutek uszczuplenia majątku przez dłużnika”. Uchwała ta odnosiła się do sytuacji niewytoczenia przez dłużnika powództwa o ustalenie ustania jego obowiązku alimentacyjnego wobec wierzyciela alimentacyjnego, przy czym takie właśnie zaniechanie dłużnika uniemożliwiało zaspokojenie roszczenia wierzyciela pauliańskiego.

¹¹ Uchwała SN z dnia 24 października 2003 r., III CZP 72/03, OSP 2004/9/116.

wyrażono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2008 r.¹² Istota uzasadnienia tego wyroku sprowadzała się do wniosku, że wierzyciel nie może być w gorszej sytuacji, gdy do zniesienia współwłasności dochodzi w postępowaniu sądowym.

Od 2011 r. orzecznictwo Sądu Najwyższego jest ugruntowane w analizowanej sprawie¹³. W uchwale z dnia 8 października 2015 r.¹⁴ Sąd Najwyższy stwierdził, że przedmiotem powództwa określonego w art. 527 k.c. może być czynność procesowa dłużnika w postaci zgody wyrażonej w postępowaniu o zniesienie współwłasności rzeczy wspólnej na przyznanie własności rzeczy drugiemu współwłaścicielowi bez ekwiwalentu z jego strony. Przedmiotem skargi pauliańskiej nie mogą być inne – poza czynnościami prawnymi – zdarzenia prawne i czynności faktyczne, które – bez względu na wolę stron – wywołują skutki prawne, np. czyny niedozwolone¹⁵.

3. Ochrona zaciągniętych zobowiązań przez małżonka bez zgody drugiego małżonka

Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za długi musi być skorelowana ze wspólnością aktywów majątkowych¹⁶. Z treści przepisu art. 41 § 2 k.r.o.¹⁷ wynika, że w przypadku, gdy współmałżonek nie wyrazi zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego z małżonków, nie będzie odpowiadał za te zobowiązania całym majątkiem wspólnym, lecz tylko niektórymi składnikami tego majątku, enumeratywnie wymienionymi w art. 41 § 2 k.r.o., zaś pozostały majątek wspólny

¹² Wyrok SN z dnia 14 listopada 2008 r., V CSK 163/08, Lex nr 1169168.

¹³ Uchwała SN z dnia 12 maja 2011 r., III CZP 19/11, OSNC 2011/12/132.

¹⁴ Uchwała SN z dnia 8 października 2015 r., III CZP 56/15, OSNC 2016/10/46.

¹⁵ M. Bączyk, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu banków spółdzielczych i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych za rok 2016*, Monitor Prawa Bankowego 2016, nr 11, s. 59.

¹⁶ J.S. Piątkowski [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, pod red. J.S. Piątkowskiego, Wrocław 1985, s. 440–441.

¹⁷ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359); dalej: k.r.o.

będzie zabezpieczony przed wierzycielami tak długo, jak długo będzie trwała wspólność majątkowa. Podobnie przedstawia się kwestia odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z małżonków niewynikające z czynności prawnej (art. 41 § 2 k.r.o.), jak również za zobowiązania zaciągnięte przed powstaniem wspólności lub dotyczące majątku osobistego jednego z małżonków (art. 41 § 3 k.r.o.). Obecny kształt regulacji z art. 41 k.r.o. został uzasadniony potrzebą „wyważenia” interesów majątkowych małżonków i osób trzecich zgodnie z zasadami słuszności i uczciwego obrotu¹⁸. Jeśli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, wierzyciel może dodatkowo zaspokoić się ze stanowiących majątek wspólny przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Z istoty *actio pauliana* wynika, że jest ona dopuszczalna w następstwie czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, wskutek której osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową. Tym samym problematyczną sytuacją staje się uzyskanie przez wierzyciela ochrony w drodze skargi pauliańskiej dla takiej wierzytelności, za którą małżonkowie odpowiadają tylko składnikami majątku wspólnego wymienionymi w art. 41 § 2–3 k.r.o. i nie odpowiadają tym składnikiem majątku wspólnego, który w wyniku czynności wyszedł z tego majątku.

Należałoby w tym miejscu rozważyć, czy wyzbycie się składnika majątku wspólnego może w ogóle prowadzić do pokrzywdzenia wierzyciela, skoro jest to taki składnik majątku, z którego wierzyciel i tak nie mógłby uzyskać zaspokojenia, nawet gdyby tej czynności nie dokonano?

W pierwszej kolejności warto zwrócić uwagę na stanowisko P. Machnikowskiego, który słusznie dostrzegł, że nie ma w prawie zobowiązań przypadku istnienia odpowiedzialności, której nie towarzyszyłby niczyj dług¹⁹. Odpowiadając na postawione pytanie, w piśmiennictwie

¹⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 23 kwietnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 1566, s. 5 i 12.

¹⁹ P. Machnikowski [w:] *System prawa prywatnego*, t. 5, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019, s. 171.

i orzecznictwie zarysowały się dwa (przeciwstawne) rozwiązania problemu prawnego. Według jednego z poglądów w sytuacji tej nie zachodzi związek między niewypłacalnością dłużnika a dokonaną przez niego czynnością prawną, który uzasadniałby zaskarżenie czynności skargą pauliańską, ponieważ w drodze *actio pauliana* mogą podlegać ubezskuteczeniu tylko czynności dłużnika dotyczące praw, z których egzekucja może być prowadzona²⁰. Małżonek, który sam nie był stroną czynności prawnej powodującej powstanie zobowiązania do świadczenia wobec wierzyciela, nie staje się jego współdłużnikiem; jego obowiązkiem jest jedynie znośnienie egzekucji z majątku wspólnego. Wskazuje się, że przypadek odpowiedzialności małżonka ograniczonej do majątku wspólnego stanowi przykład rozdzielenia długu i odpowiedzialności²¹. Dłużnikowi egzekwowanemu przysługuje obrona za pomocą środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, w szczególności w postaci wniesienia powództwa opozycyjnego (art. 840 k.p.c.²²) oraz wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 3 k.p.c.). Nie może natomiast przeciwdziałać prowadzeniu naruszającej jego prawo egzekucji z określonego przedmiotu, gdyż przestał już być osobą trzecią w rozumieniu art. 841 k.p.c. Nie można zatem twierdzić, że terminy przedawnienia roszczeń biegną odrębnie dla małżonka – dłużnika i jego współmałżonka niebędącego dłużnikiem. W konsekwencji współmałżonek, podnosząc zarzut przedawnienia roszczenia, z natury rzeczy nie zgłasza w takim przypadku zarzutu z własnego prawa (art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.). Małżonek taki ma jedynie obowiązek znośnienia egzekucji z majątku wspólnego. Pogląd ten znalazł także aprobatę w niektórych orzeczeniach Sądu Najwyższego²³.

²⁰ A. Kubas, *Rozszerzona skuteczność wierzytelności*, Studia Cywilistyczne 1969, t. XIII–XIV, s. 218.

²¹ J.S. Piątkowski, *Wspólność ustawowa a odpowiedzialność małżonków za długi*, Studia Prawno-Ekonomiczne 1971, t. 6, s. 49.

²² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805); dalej: k.p.c.

²³ Wyrok SN z dnia 4 listopada 2010 r., IV CSK 141/10, Lex nr 898264; wyrok SN z dnia 17 czerwca 2016 r., IV CSK 654/15, Lex nr 2067787.

Stanowisko odmienne jest korzystniejsze dla wierzyciela. Wynika ono m.in. z uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2011 r., uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2012 r., a także z wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 marca 2016 r.²⁴ Zgodnie z zapatrywaniem wyrażonym w wymienionych orzeczeniach odpowiedzialność małżonka niebędącego dłużnikiem osobistym może powstać nie tylko poprzez nadanie przeciwko niemu klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu jako wydanemu przeciwko dłużnikowi osobistemu. Trudno doszukiwać się przeszkód umożliwiających wierzycielowi wystąpienie z powództwem przeciwko swemu dłużnikowi oraz jego małżonkowi²⁵. A zatem małżonek dłużnika jest również dłużnikiem, tyle że nie osobistym, lecz ponoszącym odpowiedzialność za cudzy dług z przedmiotów objętych wspólnością. Logicznym stwierdzeniem będzie, że małżonek dłużnika nie jest dłużnikiem w znaczeniu materialnoprawnym, bowiem to nie on zaciągnął dług. Na uwagę zasługuje uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2003 r.²⁶, w której uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał na powinność nietraktowania małżonków na równi. Doprecyzowując, trzeba odróżniać sytuację małżonka, który jest dłużnikiem, od sytuacji małżonka, który tylko za dług odpowiada. Niemniej nie ma przeszkód, aby oboje małżonków określać mianem dłużnika, z tą jednak uwagą, że są to dłużnicy z dwu różnych stosunków zobowiązaniowych. Szczególne traktowanie osoby odpowiadającej za cudzy dług jako dłużnika wydaje się przydatne dla potrzeb wykładni art. 527 k.c. Nie ma przeszkód, aby wierzyciel mógł żądać od niej także innego świadczenia, jeżeli jest to uzasadnione w świetle przepisów regulujących odpowiedzialność

²⁴ Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2012 r., III CSK 43/12, Lex nr 1288671; wyrok SA w Krakowie z dnia 2 marca 2016 r., I ACa 1660/15 [online:] [https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/\\$N/15200000000503_I_ACa_001660_2015_Uz_2016-03-02_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/$N/15200000000503_I_ACa_001660_2015_Uz_2016-03-02_001) (dostęp: 19.12.2022).

²⁵ Uwaga autora: dopuszczalność wystąpienia z powództwem przeciwko małżonkowi jest możliwa z ograniczeniem odpowiedzialności do przedmiotów objętych wspólnością majątkową. Odpowiedzialność małżonka, który nie jest dłużnikiem osobistym, może powstać nie tylko poprzez nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko dłużnikowi osobistemu.

²⁶ Uchwała SN z dnia 24 października 2003 r., III CZP 72/03, OSP 2004/9/116.

za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Dodatkowo nie ma przeszkód do uznania, że w następstwie czynności dokonanej przez oboje małżonków z pokrzywdzeniem wierzyciela, to wierzyciel będzie mógł wystąpić na podstawie art. 527 k.c. o uznanie jej za bezskuteczną.

Zabezpieczeniem wykonania zobowiązań przez dłużników pozostających w ustroju majątkowym wspólności majątkowej jest ten majątek wspólny. Wierzyciel może się z tego majątku wspólnego zaspokoić w razie niewykonania zobowiązania przez dłużnika. Pozbawienie wierzyciela możliwości uznania czynności za bezskuteczną, gdy w ewidentny sposób dłużnik i jego małżonek dokonują z pokrzywdzeniem wierzyciela rozporządzenia przedmiotami wchodzącymi w skład majątku wspólnego, byłoby zarówno zaprzeczeniem idei ochrony w postaci *actio pauliana*, jak również wypaczałoby sens odpowiedzialności przewidzianej w art. 41 k.r.o. Taka wykładnia przepisów art. 41 k.r.o. i art. 527 k.c. prowadziłaby więc do osłabienia bezpieczeństwa obrotu, zachęcając do zachowań naruszających godny ochrony interes wierzyciela. Wyrazem tego stanowiska jest przyjęcie, że właściciel nieruchomości obciążonej hipoteką odpowiada wobec wierzyciela hipotecznego za zaspokojenie zabezpieczonego w ten sposób świadczenia pieniężnego i takiego świadczenia należy od niego dochodzić. W orzecznictwie Sądu Najwyższego²⁷ dominuje stanowisko przyznające wierzycielowi uprawnienie do wytoczenia przeciwko dłużnikowi hipotecznemu, który nie jest dłużnikiem osobistym, powództwa o świadczenie. Prawomocny wyrok w takiej sprawie stanowi tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 k.p.c. Wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie odpowiada rzeczowy dług właściciela nieruchomości, dlatego wierzyciel może skutecznie wytoczyć powództwo o jego zasądzenie. Ochrona dłużnika polega na wyłączeniu możliwości zaspokojenia tego długu z innych składników jego majątku niż ten, na którym ciąży hipoteka. Zdaniem M. Pyziak-Szafnickiej odpowiedzialność majątkiem

²⁷ Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2013 r., V CSK 51/13, Lex nr 1425058; wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2014 r., III CSK 178/13, Lex nr 1489250; wyrok SN z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 384/12, Lex nr 1311832; wyrok SN z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 233/16, Lex nr 2297421.

wspólnym nie zmienia statusu prawnego współmałżonka dłużnika. O tym, kto jest dłużnikiem, decyduje zdarzenie prawne będące źródłem zobowiązania, a nie treść art. 41 § 1 k.r.o. Autorka ta podnosi, że na etapie dochodzenia roszczenia współmałżonek dłużnika jest traktowany jak dłużnik. W takiej sytuacji w wyroku powinno się jedynie znaleźć ograniczenie odpowiedzialności współmałżonka do majątku wspólnego (art. 319 k.p.c.). M. Pyziak-Szafnicka dopuszcza zatem pozwanie współmałżonka dłużnika²⁸. Małżonek dłużnika również jest dłużnikiem, tyle że nie osobistym, lecz ponoszącym odpowiedzialność za cudzy dług z przedmiotów objętych wspólnością. Zdaniem Sądu Najwyższego małżonek dłużnika istotnie nie jest dłużnikiem w znaczeniu materialnoprawnym, bowiem to nie on zaciągnął dług. Chociaż na razie istnieje przeszkoda do egzekwowania z tego składnika majątku, to może ona zostać usunięta na mocy instytucji powództwa o ustanowienie rozdzielnosci majątkowej między małżonkami (art. 52 § 1a k.r.o.)²⁹. Takie stanowisko jest jak najbardziej właściwe. Między niewypłacalnością małżonka – dłużnika a czynnością rozporządzenia składnikiem majątku wspólnego, z którego jego wierzyciel nie może się zaspokoić w czasie trwania wspólności majątkowej, może zachodzić związek pozwalający na zaskarżenie tej czynności skargą pauliańską. Ponadto wierzyciel pauliański powinien odstąpić od bezpośredniej egzekucji i najpierw doprowadzić do dookreślenia zakresu udziału małżonków w przedmiocie korzyści majątkowej. Udział taki wyznaczałby zakres ochrony pauliańskiej udzielonej wierzycielowi jednego z małżonków, uwzględniającej także interes prawny osoby trzeciej pozwanej w procesie pauliańskim. Zgodnie z art. 319 k.p.c., jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości, sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo, zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania

²⁸ M. Pyziak-Szafnicka, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2003 r., III CZP 72/03*, teza 2, OSP 2004/9/116.

²⁹ P. Biezuński, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2011 r., III CZP 19/11*, PS 2012, nr 6, s. 123.

egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności. Użycie w przepisie art. 319 k.p.c. zwrotu „sąd może” dotyczy przy tym nie swobody w zakresie decyzji procesowej sądu co do zawarcia w wyroku powyższego zastrzeżenia, ale możliwości uwzględnienia powództwa tylko przy dokonaniu tego zastrzeżenia. Jest ono obligatoryjne i dokonywane przez sąd z urzędu. Dlatego też, jeżeli sąd nie zastrzegł w wyroku, że pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych składników albo do wysokości ich wartości, pomimo istnienia takiego obowiązku, pozwany może złożyć wniosek o uzupełnienie wyroku³⁰. Wzmocnieniem wskazanego poglądu jest stanowisko J. Skąpskiego, który twierdzi, że na skutek uczynienia jakiejś osoby odpowiedzialnej za zobowiązanie, co jest równoznaczne z upoważnieniem do zaspokojenia tego zobowiązania z jej majątku, kreuje się jej własne zobowiązanie. W ten sposób ustawodawca czyni tę osobę dłużnikiem, chociaż z innej podstawy prawnej, z innego stosunku zobowiązaniowego³¹. W pełni należy zaaprobować pogląd J. Zawadzkiej, która stwierdza, że pogłębienie stanu niewypłacalności może polegać m.in. na wyzbyciu się przez dłużnika składników majątkowych, które dotąd były dla wierzycieli nieosiągalne. Autorka ta podnosi dodatkowy słuszny argument, że majątek wspólny małżonków ma charakter pewnego „stanu przejściowego” – wspólność majątku zawsze kiedyś ustaje, nawet jeśli miałyby to nastąpić dopiero w chwili śmierci jednego z małżonków. Zatem dopóki małżonek – dłużnik posiada majątek wspólny, dopóty wierzyciel ma jakiegokolwiek szanse na zaspokojenie swojej wierzytelności w przyszłości. Dodatkowo zaś, aby wierzyciel nie musiał czekać na zdarzenie powodujące ustanie wspólności majątkowej, by uzyskać zaspokojenie swojego roszczenia, ma jeszcze instrument w postaci powództwa o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami

³⁰ P. Osowy, *Reguła przedmiotu orzekania jako trwała instytucja prawa procesowego cywilnego (wybrane zagadnienia)* [w:] *Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, pod red. A. Barańskiej, S. Cieślaka, Warszawa 2018, s. 119.

³¹ J. Skąpski, *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, *Studia Cywilistyczne* 1966, t. VIII, s. 155–156.

(art. 52 § 1a k.r.o.). Otwiera mu to drogę do zaspokojenia się ze wszystkiego, co w wyniku podziału przypadnie jego dłużnikowi, niezależnie od tego, czy współmałżonek dłużnika wyraził zgodę na zaciągnięcie danego zobowiązania, czy też nie. Patrząc na zakreślony problem z tego punktu widzenia, nie można wykluczyć przyznania wierzycielowi ochrony w drodze skargi pauliańskiej w przypadku wyzbywania się przez małżonków składników majątku wspólnego niedostępnych dla wierzyciela w czasie trwania wspólności majątkowej z uwagi na regulacje art. 41 § 2–3 k.r.o., ponieważ tym majątkiem małżonek finalnie również odpowiada wobec wierzyciela, choć nie w czasie trwania wspólności majątkowej³². Barbara Jelonek-Jarco wskazuje, że o ograniczeniu stwierdzanym na podstawie przepisu art. 319 k.p.c. decydują przepisy prawa materialnego – np. art. 41 k.r.o., gdy małżonek, który nie zaciągał zobowiązań, jest pozwany w sprawie z powództwa wierzyciela drugiego z małżonków i sąd uwzględnia to powództwo. Autorka ta odwołuje się przy tym do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 1973 r.³³ Dlatego też nie można wykluczyć istnienia związku przyczynowego między niewypłacalnością dłużnika a transakcją wyzbycia się przez małżonka składników majątku wspólnego, którymi wobec braku zgody współmałżonka na zaciągnięcie zobowiązania małżonkowie mieli nie odpowiadać w czasie trwania wspólności majątkowej. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2019 r.³⁴ uznano, że: „Prawo wierzyciela do zaspokojenia się z majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 41 § 1 k.r.o. może zostać zrealizowane także przez wniesienie powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika o zobowiązanie do spełnienia świadczenia wynikającego z czynności prawnej, której stroną małżonek dłużnika nie był,

³² J. Zawadzka, *Skarga pauliańska a czynności prawne pomniejszające majątek wspólny małżonków*, Transformacje Prawa Prywatnego 2013, nr 4, s. 94.

³³ B. Jelonek-Jarco, *Uwagi o pozwaniu dłużnika i jego małżonka oraz sytuacji wierzyciela dłużnika pozostającego w związku małżeńskim*, Transformacje Prawa Prywatnego 2013, nr 4, s. 7.

³⁴ Uchwała SN z dnia 11 kwietnia 2019 r., III CZP 106/18, OSNC 2019/12/120.

niezależnie od tego, czy świadczenie to objęte jest tytułem egzekucyjnym wydanym uprzednio przeciwko samemu dłużnikowi (art. 787 k.p.c.)”. W uzasadnieniu powołanej uchwały Sąd Najwyższy stwierdził ponadto, że dla uznania za dopuszczalne wniesienia powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika o zobowiązanie do spełnienia świadczenia wynikającego z czynności prawnej, której stroną małżonek dłużnika nie był, nie jest konieczne analizowanie tego, czy małżonka dłużnika można uznać za dłużnika, który ponosi wobec wierzyciela odpowiedzialność ograniczoną do majątku wspólnego dłużników. Podobnie w uchwale z dnia 8 listopada 2019 r.³⁵ Sąd Najwyższy był zdania, że: „Małżonek dłużnika osobistego jest – na podstawie art. 41 k.r.o. – dłużnikiem ponoszącym wobec wierzyciela odpowiedzialność ograniczoną do składników majątku wspólnego małżonków”. Natomiast w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 lipca 2021 r.³⁶ na kanwie podziału majątku wspólnego między małżonkami stwierdzono, że dopuszczalne jest rozporządzenie przez małżonka przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego drugiego małżonka. Zauważono przy tym, że działanie takie nie narusza art. 35 k.r.o., gdyż nie stanowi *de facto* podziału majątku wspólnego. Tym samym powód może skierować powództwo pauliańskie przeciwko pozwanej jedynie w odniesieniu do udziału dłużnika wchodzącego do majątku wspólnego z pozwaną. Jest to zgodne ze stanowiskiem judykatury, że zakres odpowiedzialności osoby trzeciej na podstawie art. 527 k.c. ogranicza się do wartości uzyskanej przez nią korzyści wskutek zaskarżonej czynności prawnej, którą w przypadku podziału majątku wspólnego jest udział 1/2 w majątku wspólnym małżonków³⁷.

³⁵ Uchwała SN z dnia 8 listopada 2019 r., III CZP 36/19, OSNC 2020/10/82.

³⁶ Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 lipca 2021 r., V ACA 651/19 [online:] [http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/\\$N/154500000002503_V_ACa_000651_2019_Uz_2021-07-15_003](http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/$N/154500000002503_V_ACa_000651_2019_Uz_2021-07-15_003) (dostęp: 05.02.2023).

³⁷ Wyrok SN z dnia 17 stycznia 2017 r., IV CSK 194/16, Lex nr 2237415.

4. Wyrok uwzględniający skargę pauliańską

Uwzględnienie skargi pauliańskiej powoduje dla wierzyciela uprawnionego do jej złożenia fikcję prawną polegającą na pozbawieniu krzywdzącej go czynności prawnej skutków prawnych względem niego. Sprawia to, że dla potrzeb postępowania egzekucyjnego przedmiot, do którego skierowano egzekucję i który na skutek wspomnianej czynności prawnej wyszedł z majątku dłużnika, uważa się za taki, który w majątku dłużnika pozostał. Wyrok uwzględniający skargę pauliańską nie może stać się podstawą do wystawienia tytułu wykonawczego (nie stanowi tytułu egzekucyjnego). Wyrokowi uwzględniającemu powództwo pauliańskie nie można zatem nadać klauzuli wykonalności. Wywiera on skutki, gdy jest prawomocny, co wymaga stwierdzenia w trybie art. 364 k.p.c. Zasadniczo skutkiem wyroku uwzględniającego skargę pauliańską jest przysługujące wierzycielowi pierwszeństwo zaspokojenia się z przedmiotu, który do majątku dłużnika nie wszedł albo z niego wyszedł (art. 532 k.c.) – w tym wyraża się egzekucyjny cel *actio pauliana*. Wyrok wydany na podstawie art. 527 § 1 k.c., stwierdzający bezskuteczność podziału majątku wspólnego w zakresie nieruchomości, upoważnia wierzyciela jednego z małżonków do zaspokojenia się jedynie z udziału, jaki przed podziałem miał ten małżonek we współwłasności nieruchomości (art. 532 k.c.). Nie uzasadnia zatem dokonania w księdze wieczystej, w której małżonek dłużnika figuruje jako właściciel, wpisów dotyczących całej nieruchomości³⁸. Aby wyrok uwzględniający skargę pauliańską mógł odnieść pożądany skutek, jego sentencja powinna określać wierzytelność, której ochronie ma on służyć, czynność prawną, która w całości lub w części zostaje uznana za bezskuteczną, oraz stwierdzać, że jest ona bezskuteczna tylko wobec powoda³⁹. Chodzi o przedmiot, który w stosunku do wierzyciela stanowi składnik majątku wspólnego,

³⁸ Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10, Lex nr 786396.

³⁹ Wyrok SN z dnia 13 lutego 1970 r., III CRN 546/69, OSNC 1970/10/192; wyrok SN z dnia 28 grudnia 1976 r., III CRN 302/76, OSNC 1977/7/121; uchwała SN z dnia 11 października 1995 r., III CZP 139/95, OSNC 1996/1/17.

a więc pozostaje przedmiotem wspólności łącznej (bezudziałowej) dłużnika i jego współmałżonka niebędącego dłużnikiem, a odpowiedzialność drugiego małżonka za to zobowiązanie jest ograniczona. Wyrok pauliański ma bowiem ten skutek, że w stosunku do wierzyciela składnik ten jest przedmiotem wspólności majątkowej obojga małżonków, a w stosunku do wszystkich innych podmiotów jest własnością osoby trzeciej. Jeśli zatem wierzyciel jednego z małżonków po wygranym procesie pauliańskim egzekwowałby z całego tego przedmiotu, to egzekwowałby z przedmiotu, który nawet w stosunku do niego nie jest wyłączną własnością jego dłużnika. Zezwolenie wierzycielowi jednego z małżonków na egzekucję z całego tego składnika po wygranym procesie pauliańskim prowadziłoby więc do tego, że iluzoryczna byłaby, wynikająca z art. 41 § 2–3 k.r.o., gwarancja braku odpowiedzialności tym składnikiem majątku wspólnego w czasie trwania wspólności majątkowej. Aby respektować gwarancyjne przepisy art. 41 § 2–3 k.r.o., trzeba by przyjąć, że po wygranym postępowaniu – zainicjowanym w następstwie powództwa pauliańskiego – wierzyciel może skierować egzekucję tylko do przysługującego jego dłużnikowi udziału w składniku, który wyszedł z majątku wspólnego na skutek zbycia. Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika w treści wyroku wydanego z zastosowaniem art. 319 k.p.c. nie może być ogólne, lecz ma wskazywać na rodzaj (przyczynę) tego ograniczenia z konkretnej rzeczy (prawa) bądź z określonej masy majątkowej albo do wysokości oznaczonej kwoty lub wartości⁴⁰. W przypadku normy z art. 41 § 1 k.r.o. jest to ograniczenie do wartości majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka. W sytuacji, gdy sąd na podstawie art. 319 k.p.c. zastrzegł pozwanemu prawo do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności, zbędne jest zamieszczanie wzmianki o ograniczeniu odpowiedzialności w klauzuli wykonalności⁴¹. Jak zauważa M. Manowska, w sytuacji gdy przeciwko

⁴⁰ M. Romańska, *Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika. Wybrane zagadnienia procesowe*, PPC 2011, nr 4, s. 11.

⁴¹ E. Wengerek [w:] *Komentarz do części II i III k.p.c. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. M. Romańskiej, wydanie uaktualnione, Warszawa 2009, s. 614.

dłużnikowi nie toczył się proces, ale może on zostać objęty klauzulą wykonalności, o zastrzeżeniu ograniczenia jego odpowiedzialności decydują przepisy procesowe – np. art. 787, 787¹ i 792 k.p.c.

Nie budzi żadnych zastrzeżeń stosowanie art. 319 k.p.c. w stosunku do małżonka dłużnika pozwanego w procesie w oparciu o art. 41 k.r.o. W wyroku pauliańskim nie ma potrzeby wyrażania obowiązku osoby trzeciej znoszenia egzekucji wierzytelności powoda wobec dłużnika; obowiązek ten powstaje bowiem z mocy samego prawa z chwilą uprawnienia się wyroku pauliańskiego⁴². Wyrok uznający na podstawie art. 527 § 1 k.c. bezskuteczność określonej czynności prawnej przenoszącej przedmiot lub prawo z majątku dłużnika do majątku osoby trzeciej nie powoduje ich powrotu do majątku dłużnika, lecz jedynie daje wierzycielowi prawo do zaspokojenia się z tego przedmiotu lub prawa, pozostających nadal w majątku osoby trzeciej, przed jej wierzycielami. Jednakże w przypadkach, gdy przedmiotem czynności dłużnika są pieniądze lub inne rzeczy zamienne, wyrok wydany na skutek skargi pauliańskiej uprawnia wierzyciela do prowadzenia egzekucji z całego majątku dłużnika⁴³. Wierzyciel może prowadzić egzekucję przeciwko dłużnikowi na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego wobec dłużnika, bez konieczności uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko osobie trzeciej⁴⁴. Na podstawie tytułu wykonawczego wydanego przeciwko dłużnikowi oraz wyroku uwzględniającego skargę pauliańską wierzyciel nie może natomiast wszcząć egzekucji przeciwko osobie trzeciej w celu zaspokojenia wierzytelności chronionej skargą pauliańską ani przyłączyć się do takiej egzekucji⁴⁵.

⁴² Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 1997 r., I CZ 176/97, Lex nr 1226930; wyrok SN z dnia 25 października 2012 r., I CSK 139/12, Lex nr 1274944.

⁴³ Wyrok SN z dnia 25 października 2012 r., I CSK 139/12, Lex nr 1274944.

⁴⁴ Postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, Lex nr 1111039; postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10, Lex nr 786396.

⁴⁵ Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013/6/80; I. Kunicki, *Glosa do postanowienia SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12*, PiP 2014, z. 4, s. 122.

5. Skarga pauliańska a przyszła egzekucja

Stanowisko w przedmiocie możliwości zaskarżenia skargą pauliańską całej czynności prawnej obojga małżonków w sytuacji braku uprzedniej zgody współmałżonka na zaciągnięcie zobowiązania niekoniecznie musi oznaczać dla wierzyciela pauliańskiego przełożenie problemu na płaszczyznę egzekucyjną. Nie oznacza to, że taki sam wymiar będzie miało upoważnienie egzekucyjne wynikające z art. 532 k.c. Wierzyciel może prowadzić egzekucję z przedmiotów majątkowych, które nie są już w majątku dłużnika albo w nim w ogóle nie były. Powyższe należy odczytywać w związku z art. 41 k.r.o. Jeżeli czynności kreującej zobowiązanie dokonano bez zgody małżonka, wówczas możliwości zaspokojenia z majątku należącego do wspólności majątkowej są wyjątkowo ograniczone, co wynika z art. 41 § 2 k.r.o. Nietrudno wyobrazić sobie sytuację, w której czynność polegała na rozporządzeniu składnikiem majątku należącym do majątku wspólnego i w której ostatecznie wierzyciel nie miałby możliwości poszukiwania zaspokojenia z tego przedmiotu. Sytuacji takiej nie zmienia wcale art. 532 k.c., gdyż o faktycznej możliwości zaspokojenia decydować będzie kształt tytułu wykonawczego o zapłatę. Rzeczywista ochrona interesów osoby trzeciej będzie w stadium egzekucyjnym (egzekucja z przedmiotu korzyści). Skutek ten wystąpi samoistnie, gdyż wierzyciel pauliański nie uzyska klauzuli wykonalności w trybie art. 787 k.p.c. Wskazany przepis ogranicza bowiem zakres odpowiedzialności małżonka dłużnika do majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską dłużnika i jego małżonka. Ponadto wymaga, aby udokumentowana została zgoda małżonka dłużnika na dokonanie przezeń czynności prawnej. Zgoda ta nie może wynikać z przeprowadzenia innych dowodów niż dokument urzędowy lub prywatny ani nie może być domniemana.

Kwestia zaspokojenia egzekucyjnego ma znaczenie dla uwzględniania interesów osoby trzeciej. Takie ujęcie problemu oznaczałoby w praktyce, że skarga pauliańska jest instrumentem pustym, bez przełożenia na późniejszą możliwość zaspokojenia wierzytelności i jako taka pozbawiona jest

racjonalnego uzasadnienia. W praktyce rozważany jest problem, czy w braku możliwości wszczęcia postępowania klauzulowego na podstawie art. 787 k.p.c. lub art. 787¹ k.p.c. zasadne jest przeprowadzenie postępowania rozpoznawczego przeciwko dłużnikowi i jego małżonkowi z uzyskaniem ograniczenia odpowiedzialności pozwanego małżonka do majątku wspólnego na podstawie art. 319 k.p.c. Problem ten można jednak ująć szerzej i zapytać, czy także wtedy, kiedy wierzyciel nie skorzystał z możliwości wszczęcia postępowania klauzulowego na podstawie art. 787 k.p.c. lub art. 787¹ k.p.c., bądź też jego wniosek w tym zakresie sąd oddalił (np. dlatego, że nie wykazał on zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania dokumentem wymaganym przez art. 787 k.p.c.), ma on możliwość wystąpienia z pozwem przeciwko małżonkowi dłużnika w celu przeprowadzenia przeciwko niemu postępowania rozpoznawczego i uzyskania następnie tytułu egzekucyjnego z ograniczeniem odpowiedzialności pozwanego małżonka dłużnika do majątku wspólnego na podstawie art. 319 k.p.c. Za sprawą uchwały z 2021 r.⁴⁶ Sąd Najwyższy zrewidował powyższe wątpliwości. W uzasadnieniu powołanej uchwały Sąd stwierdził, że przedstawione argumenty przemawiają za odejściem od zajmowanego dotychczas stanowiska i przyjęciem, że wierzyciel pauliański, chcąc zaspokoić się z przedmiotów, o których mowa w art. 532 k.c., powinien dysponować nie tylko tytułem wykonawczym w stosunku do swojego dłużnika, lecz także przeciwko osobie trzeciej, który to tytuł stanowiłby podstawę prowadzenia egzekucji z przedmiotów należących do majątku tej osoby.

6. Wnioski

Trudności w zapewnieniu wierzycielowi małżonka ochrony w drodze skargi pauliańskiej wynikają przede wszystkim z istoty wspólności majątkowej, w szczególności z faktu przyznania każdemu z małżonków

⁴⁶ Uchwała SN z dnia 16 czerwca 2021 r., III CZP 60/19, OSNC 2021/10/62.

uprawnienia do samodzielnego podejmowania czynności zarządu majątkiem wspólnym, a także ze sposobu uregulowania zakresu odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z małżonków (art. 41 k.r.o.). Dodatkowym utrudnieniem jest art. 42 k.r.o., który stanowi, że wierzyciel małżonka nie może w czasie trwania ustawowego ustroju majątkowego żądać zaspokojenia z udziału, który w razie ustania wspólności przypadnie temu małżonkowi w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku. Te regulacje powodują, że przepisy o skardze pauliańskiej bardzo trudno jest zastosować w sytuacjach prawnych z udziałem małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej. Prawo wierzyciela do zaspokojenia swojej wierzytelności z majątku wspólnego małżonków na podstawie art. 41 § 1 k.r.o. może zostać zrealizowane przez wniesienie powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika o zobowiązanie do spełnienia świadczenia wynikającego z czynności prawnej, której stroną małżonek dłużnika nie był, niezależnie od tego, czy świadczenie to objęte jest tytułem egzekucyjnym wydanym uprzednio przeciwko samemu dłużnikowi (art. 787 k.p.c.). Małżonek dłużnika osobistego jest na podstawie art. 41 k.r.o. dłużnikiem ponoszącym wobec wierzyciela odpowiedzialność ograniczoną do składników majątku wspólnego małżonków. Cięży na nim dług tożsamy w swej treści, co do zasady, z długiem dłużnika. Skoro małżonek dłużnika nie jest osobą trzecią w rozumieniu prawa materialnego, to jest dłużnikiem odpowiadającym *in solidum* z małżonkiem za jego zobowiązanie. Ten małżonek ma swoistą pozycję prawną względem wierzyciela swojego współmałżonka właśnie na skutek ustroju ustawowego, przy czym pozycję prawną małżonka dłużnika wyznaczać mają wyłącznie przepisy o postępowaniu egzekucyjnym. Ponadto wewnętrznie niespójne jest stanowisko, że małżonek dłużnika, który wyraził zgodę na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka, miałby zostać zobowiązany przez sąd wyrokiem wydanym na podstawie art. 319 k.p.c. w zw. z art. 41 § 1 k.r.o. do spełnienia świadczenia na rzecz wierzyciela, a jednocześnie miałby nie być traktowany jak dłużnik. Dotychczasowy

dominujący pogląd Sądu Najwyższego opierał się na założeniu, że wierzyciel legitymujący się prawomocnym wyrokiem pauliańskim i tytułem wykonawczym przeciwko swojemu dłużnikowi może prowadzić egzekucję wyłącznie przeciwko owemu dłużnikowi (a nie osobie trzeciej), ale egzekucja ta zostaje skierowana również do składników, które dłużnik nieuczciwie wytransferował, a które znajdują się we władaniu osoby trzeciej. Takie zapatrywanie niestety powodowało znaczne komplikacje w praktyce – uprawniony wierzyciel prowadził egzekucję w oparciu o tytuł wykonawczy, w którym widniał dłużnik, a kierował ją do majątku, którego formalnym właścicielem była osoba trzecia. W uchwale z 2021 r.⁴⁷ Sąd Najwyższy przedstawił nowe zapatrywanie sprowadzające się do tego, że wierzyciel pauliański, chcąc zaspokoić się z przedmiotów, o których mowa w art. 532 k.c., powinien dysponować nie tylko tytułem wykonawczym w stosunku do swojego dłużnika, lecz także przeciwko osobie trzeciej, stanowiącym podstawę prowadzenia egzekucji z przedmiotów należących do majątku tej osoby. Oznacza to, że egzekucja z majątku wspólnego małżonków możliwa byłaby tylko po zaopatrzeniu tytułu wykonawczego wydanego przeciwko dłużnikowi w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, a nie na drodze procesu o zapłatę z zastosowaniem art. 319 k.p.c. Wymieniony przepis stanowi dla wierzyciela podstawę prawną do wniesienia powództwa przeciwko małżonkowi dłużnika o zobowiązanie go do spełnienia świadczenia wynikającego z czynności prawnej, której stroną małżonek dłużnika nie był, niezależnie od tego, czy świadczenie to objęte jest tytułem egzekucyjnym wydanym uprzednio przeciwko samemu dłużnikowi (art. 787 k.p.c.). W sytuacji uwzględnienia przez sąd powództwa pauliańskiego zaskarżony podział majątku wspólnego zostaje, co do zasady, ważny, ale względem wierzyciela bezskuteczny. Oznacza to, że wierzyciel może skierować egzekucję do majątku każdego z małżonków, tak jakby podziału majątku nie było.

⁴⁷ *Ibidem*.

Marek Kułak, adwokat w Katowickiej Izbie Adwokackiej; ORCID 0000-0002-7129-8794

Literatura przedmiotu

- Bączyk M., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu banków spółdzielczych i spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych za rok 2016*, Monitor Prawa Bankowego 2016.
- Biezuński P., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2011 r.*, III CZP 19/11, PS 2012.
- Gil P., *Wyprowadzenie majątku przez upadłego w Polsce – skarga Pauliańska w upadłości*, ZNKUL 2017.
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Jelonek-Jarco B., *Uwagi o pozwaniu dłużnika i jego małżonka oraz sytuacji wierzyciela dłużnika pozostającego w związku małżeńskim*, Transformacje Prawa Prywatnego 2013.
- Kubas A., *Rozszerzona skuteczność wierzytelności*, t. XIII–XIV, Studia Cywilistyczne 1969.
- Kułak M., *Sądowe wartościowanie majątku w postępowaniu dotyczącym ustalania nierównych udziałów w majątku wspólnym – uwagi na tle wybranego orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Palestra 2021.
- Kułak M., *Ustalanie nierównych udziałów w majątku wspólnym w ramach postępowania upadłościowego*, PPE 2020.
- Kunicki I., *Glosa do postanowienia SN z dnia 12 grudnia 2012 r.*, III CZP 79/12, PiP 2014.
- Osajda K., *System prawa prywatnego*, Warszawa 2019.
- Osowy P., *Reguła przedmiotu orzekania jako trwała instytucja prawa procesowego cywilnego (wybrane zagadnienia)* [w:] *Ars in vita. Ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, pod red. A. Barańskiej, S. Cieślaka, Warszawa 2018.
- Piasecki K., *Nadużycie praw procesowych przez strony*, Palestra 1960.
- Piątowski J.S., *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Wrocław 1985.
- Piątowski J.S., *Wspólność ustawowa a odpowiedzialność małżonków za długi*, Studia Prawno-Ekonomiczne 1971.
- Pzyziak-Szafnicka M., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2003 r.*, III CZP 72/03, OSP 2004.
- Romańska M., *Komentarz do części II i III k.p.c. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*. Wydanie uaktualnione, Warszawa 2009.
- Romańska M., *Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika. Wybrane zagadnienia procesowe*, PPC 2011.
- Skąpski J., *Zastaw na rzeczach ruchomych według kodeksu cywilnego*, Studia Cywilistyczne 1966.
- Zawadzka J., *Skarga pauliańska, a czynności prawne pomniejszające majątek wspólny małżonków*, Transformacje Prawa Prywatnego 2013.

Orzecznictwo

- Wyrok SN z dnia 13 lutego 1970 r., III CRN 546/69, OSNC 1970/10/192.
- Wyrok SN z dnia 28 grudnia 1976 r., III CRN 302/76, OSNC 1977/7/121.
- Uchwała SN z dnia 11 października 1995 r., III CZP 139/95, OSNC 1996/1/17.
- Wyrok SN z dnia 19 października 1995 r., III CRN 40/95, OSNC 1996/3/43.
- Postanowienie SN z dnia 4 grudnia 1997 r., I CZ 176/97, Lex nr 1226930.
- Wyrok SN z dnia 15 października 1999 r., III CKN 388/98, OSNC 2000/4/75.

- Wyrok SN z dnia 22 marca 2001 r., V CKN 280/00, Lex nr 52793.
- Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., IV CKN 204/01, OSNC 2004/9/138.
- Wyrok SN z dnia 23 lipca 2003 r., II CKN 299/01, Lex nr 121702.
- Uchwała SN z dnia 24 października 2003 r., III CZP 72/03, OSP 2004/9/116.
- Wyrok SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CK 469/02, OSNC 2005/5/85.
- Wyrok SN z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 367/03, Lex nr 174173.
- Postanowienie SN z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, Lex nr 1111039.
- Wyrok SN z dnia 16 czerwca 2006 r., III CSK 8/06, OSNC 2006/12/207.
- Wyrok SN z dnia 14 listopada 2008 r., V CSK 163/08, Lex nr 1169168.
- Wyrok SN z dnia 4 listopada 2010 r., IV CSK 141/10, Lex nr 898264.
- Postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 375/10, Lex nr 786396.
- Uchwała SN z dnia 12 maja 2011 r., III CZP 19/11, OSNC 2011/12/132.
- Wyrok SN z dnia 25 października 2012 r., I CSK 139/12, Lex nr 1274944.
- Wyrok SN z dnia 6 grudnia 2012 r., III CSK 43/12, Lex nr 1288671.
- Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2012 r., III CZP 79/12, OSNC 2013/6/80.
- Wyrok SN z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 384/12, Lex nr 1311832.
- Wyrok SN z dnia 12 grudnia 2013 r., V CSK 51/13, Lex nr 1425058.
- Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2014 r., III CSK 178/13, Lex nr 1489250.
- Uchwała SN z dnia 8 października 2015 r., III CZP 56/15, OSNC 2016/10/46.
- Wyrok SN z dnia 27 stycznia 2016 r., II CSK 149/15, Lex nr 2010213.
- Wyrok SA w Krakowie z dnia 2 marca 2016 r., I ACa 1660/15 [online:] [https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/\\$N/15200000000503_I_ACa_001660_2015_Uz_2016-03-02_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/$N/15200000000503_I_ACa_001660_2015_Uz_2016-03-02_001) (dostęp: 19.12.2022).
- Wyrok SN z dnia 17 czerwca 2016 r., IV CSK 654/15, Lex nr 2067787.
- Wyrok SN z dnia 10 stycznia 2017 r., V CSK 233/16, Lex nr 2297421.
- Wyrok SN z dnia 17 stycznia 2017 r., IV CSK 194/16, Lex nr 2237415.
- Uchwała SN z dnia 11 kwietnia 2019 r., III CZP 106/18, OSNC 2019/12/120.
- Uchwała SN z dnia 8 listopada 2019 r., III CZP 36/19, OSNC 2020/10/82.
- Uchwała SN z dnia 16 czerwca 2021 r., III CZP 60/19, OSNC 2021/10/62.
- Wyrok SA w Warszawie z dnia 15 lipca 2021 r., V ACA 651/19 [online:] [http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/\\$N/154500000002503_V_ACa_000651_2019_Uz_2021-07-15_003](http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/details/$N/154500000002503_V_ACa_000651_2019_Uz_2021-07-15_003) (dostęp: 05.02.2022).

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Prawo spadkowe a egzekucja sądowa

Integracyjne problemy
postępowania
i prawa cywilnego

redakcja naukowa
Andrzej Marciniak

OSRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KADROWEJ

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

**STRESZCZENIE Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego
w Gdańsku z dnia 13 maja 2021 r.**

Glosowany wyrok Sądu Apelacyjnego odnosi się do rzadko wykorzystywanego w dotychczasowej praktyce przepisu karnego zabraniającego przenoszenia majątku z przedsiębiorstwa znajdującego się na krawędzi bankructwa w zamiarze uchronienia go przed przejęciem przez wierzycieli, którym nie uregulowano przysługujących im należności. Sąd potwierdził częste występowanie takich praktyk, które zaliczane są do patologii biznesu. Konsekwencją tych praktyk jest nie tylko udaremnienie przyszłej egzekucji komorniczej, ale tolerowanie w działalności gospodarczej osób, które unikają płacenia swoich długów. Glosowany wyrok wpisuje się w szeroko rozumianą ochronę wierzycieli przed nieuczciwymi krokami ze strony dłużników.

Słowa kluczowe: przestępstwo, zadłużenie, egzekucja, usuwanie majątku, wierzyciele

**SUMMARY Gloss to the Judgement of the Court
of Appeal in Gdańsk of 13 May 2021**

The judgement of the Court of Appeal concerns a penal regulation, which has been seldom used in the present practice so far, which prohibits a transfer of property from an enterprise that is at the edge of bankruptcy in order to protect it against seizure by creditors who have not been paid their receivables. The Court confirmed the frequent occurrence of such practices, which are recognised as business pathologies. A consequence of such practices is not only preventing future bailiff enforcement but also tolerating in economic activity of persons who avoid paying their debts. The gloss to the judgement is a part of the broadly understood protection of creditors against dishonesty of debtors.

Keywords: crime, debt, enforcement, property removal, creditors

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 maja 2021 r.¹

Z przepisu art. 301 § 1 k.k. nie wynika wymóg, by wyłącznym zadaniem nowo utworzonych jednostek gospodarczych było przyjęcie przeniesionego na nie – z pokrzywdzeniem wierzycieli – majątku. Przeciwnie, wydaje się, że dość typowym zjawiskiem w realiach tzw. patologii biznesu jest otwieranie przez te same osoby nowych firm w oparciu o majątek wyprowadzany z podmiotów niewypłacalnych lub znajdujących się na skraju bankructwa, z jednoczesnym prowadzeniem przez nowe podmioty normalnej działalności.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 maja 2021 r. zasługuje na szczególną uwagę chociażby z tej przyczyny, że jest to zaledwie trzecie orzeczenie wydane dotychczas odnośnie do art. 301 k.k. Aktualny Kodeks karny obowiązuje już od prawie 25 lat, natomiast poziom zainteresowania wskazanym przepisem w praktyce jest jak dotąd znikomy. Artykuł 301 k.k. wprowadzony został do Kodeksu karnego w 1997 r., przy czym w aktualnym brzmieniu znalazł się już wcześniej w ustawie z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu

¹ II AKa 284/20, Lex nr 3290352.

gospodarczego² w art. 7, następnie został inkorporowany w tym samym kształcie do obecnie obowiązującego Kodeksu karnego. Przepis ten niewątpliwie zalicza się do grupy przepisów zapewniających karnoprawną ochronę wierzycielom przed nieuczciwymi posunięciami dłużników zmierzających do udaremnienia egzekucji komorniczej. W kontekście szeroko rozumianej karnoprawnej ochrony wierzycieli pojawienie się kolejnego judykatu odnoszącego się do tegoż przepisu karnego przyjąć należy z zadowoleniem. Przyczyni się to niewątpliwie do poszerzenia dotychczasowej wiedzy z tego zakresu o kolejne doświadczenie wyniesione z praktyki.

I. Stan faktyczny sprawy

Przed wydaniem głosowanego wyroku Sąd Apelacyjny rozpoznawał sprawę kilku osób oskarżonych o popełnienie wielu oszustw w stosunku do mienia znacznej wartości. Wśród nich trzy osoby zostały dodatkowo oskarżone o popełnienie przestępstw przeciwko wierzycielom, zakwalifikowanych z art. 301 § 1 k.k. – oskarżonych skazano na tej właśnie podstawie. Apelację od wyroku zapadłego w pierwszej instancji wnieśli zarówno prokurator, jak i oskarżyciel posiłkowy oraz obrońcy oskarżonych. W kontekście poruszanego zagadnienia na uwagę zasługuje ten wątek sprawy, w którym w łańcuchu przestępczego działania założone zostały dwie spółki z o.o., wykorzystane potem do działalności przestępczej. Udowodniono, że spółki te prowadziły działalność, łączyły je stosunki gospodarcze z pokrzywdzonymi wierzycielami, regulowały one swoje zobowiązania, jednakże skala tej działalności była w rzeczywistości niewielka w porównaniu z wartością nieruchomości, jakie zostały na rzecz tych podmiotów przeniesione. Z późniejszej opinii biegłego księgowego powołanego w śledztwie do oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstw uwikłanych w tę działalność płynie wniosek, że obie spółki

² Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego (Dz.U. z 1994 r. Nr 126, poz. 615).

nie tylko nie miały obrotów lub środków chociażby zbliżonych do kwot umożliwiających zapłatę za przekazane im nieruchomości, ale także nie zapłaciły spółce za przekazane im składniki majątkowe, traktowane przez oskarżenie jako składniki majątkowe wyprowadzane ze spółki, której właściciel dążył do uniemożliwienia wierzycielom odzyskania swoich należności. Ponadto, spółki te zbywały przekazywane im nieruchomości na rzecz innych podmiotów. Postępowanie sądowe wykazało, że prowadzona przez obydwie założone spółki działalność miała znaczenie marginalne na tle transferów nieruchomości przeprowadzanych na ich rzecz. Spółki utworzono w konkretnym celu związanym z realizacją zamiaru przestępczego, natomiast ich prawdziwa działalność ograniczała się do pewnych czynności mających maskować rzeczywiste przeznaczenie tych spółek. Z perspektywy kompleksowej oceny przestępczego działania głównego organizatora procedury spółki były jedynie podmiotami, które umożliwiały mu dopełnienie ostatniego elementu w zakresie oszustw popełnianych z wykorzystaniem danej spółki, jakim było przeniesienie jej majątku na inne podmioty, a tym samym uniknięcie utraty korzyści majątkowej uzyskanej z przestępstwa. Faktycznie oskarżony, wyprowadzając majątek ze spółki, działał w zamiarze pokrzywdzenia kontrahentów, którym nie zapłacił za towar. Należy dodać, że główny oskarżony nie firmował swoim nazwiskiem działalności tych spółek, ale kierowali nimi powiązani z nim współsprawcy. Pomimo to sąd pierwszej instancji w wydanym wyroku uniewinnił osobę kierującą jedną z dwóch utworzonych do przestępczego celu spółek. Oskarżyciel przedstawił w apelacji argumenty podważające słuszność takiej błędnej sądowej oceny. Przede wszystkim wykazano, że oskarżona, zajmując stanowisko prezesa zarządu spółki, firmowała swoim nazwiskiem udział w transakcjach, nabywając w imieniu jednej spółki nieruchomość z odroczonym terminem płatności za 3 660 000 zł, która nigdy nie nastąpiła na rzecz spółki wymienionej w akcie notarialnym. Jak stwierdziła oskarżona, o transakcji tej nic nie wiedziała, co z punktu widzenia zasady prawidłowego rozumowania i doświadczenia życiowego nie pozostawia wątpliwości, że była tego świadoma, występując w roli

tw. słu pa. W efekcie sąd odwoławczy uchylił wyrok w części uniewinniającej oskarżoną, będącą prezeską zarządu jednej ze wspomnianych spółek, i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.

2. Krótkie ujęcie dogmatyczne

Teza głosowanego wyroku świadczy o zainteresowaniu sądu odwoławczego mechanizmami przestępczego działania, z którymi często przychodzi nam stykać się w codziennej praktyce. Mechanizmy te są różnorodne, uzależnione od kreatywności nieuczciwych dłużników, a jednym z nich jest przypadek opisany w treści przepisu art. 301 § 1 k.k. Sytuacja polega na tym, że dłużnik, mający kilku wierzycieli, tworzy – w oparciu o przepisy prawa – nową jednostkę gospodarczą i przenosi na nią składniki swojego majątku po to, aby udaremnić lub ograniczyć zaspokojenie należności swoich wierzycieli. Konstrukcja przestępstwa wydaje się *prima facie* prosta, niewymagająca prowadzenia skomplikowanego procesu dowodowego. Rzeczywistość jest jednak dużo bardziej skomplikowana. Uważna obserwacja realiów życia gospodarczego potwierdza, że w przypadkach zbliżającego się upadku finansowego danego przedsiębiorstwa jego właściciel, będący dłużnikiem, dąży do zachowania jak największej części majątku dla siebie przed formalnym wszczęciem postępowania upadłościowego bądź egzekucji komorniczej. Omawiana tu regulacja zawarta w art. 301 § 1 k.k. jest jednym z trzech przepisów zapewniających ochronę wierzycielom przed udaremieniem lub niepełnym wyegzekwowaniem przysługujących im należności. Pomimo to praktyczne zastosowanie tego przepisu wciąż jest znikome. Dokumentują to statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczące liczby skazanych za ten rodzaj przestępstwa³, a fakt ten potwierdza jedną z przyczyn tak skromnej bazy orzeczeń wydanych w odniesieniu do tego przepisu.

³ Począwszy od roku 2010 było to 7 osób, a w kolejnych latach: 2011 r. – 4 osoby, 2012 r. – 5 osób, 2013 r. – 1 osoba, 2014 r. – 2 osoby, 2015 r. – 7 osób, 2016 r. – 3 osoby. Zob. M. Currit, *Polityka karna sądów w odniesieniu do wybranych przestępstw przeciwko wierzycielom w świetle danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości*, PiP 2018, nr 11, s. 9.

Poddając analizie pierwsze zdanie glosowanej tezy, przyznać należy, że z treści art. 301 § 1 k.k. faktycznie nie wynika, aby wyłącznym zadaniem nowo utworzonych jednostek gospodarczych było przejęcie przeniesionego na nie majątku, z pokrzywdzeniem wierzycieli. Samo tworzenie nowej jednostki gospodarczej od strony formalnoprawnej jest przedsięwzięciem w pełni legalnym. Nie można zabronić dłużnikowi tworzenia takich jednostek, bowiem godziłoby to w swobodę prowadzenia działalności gospodarczej, gwarantowanej w Konstytucji RP. Niemniej sytuacja dłużnika, w jakiej się znajduje, powoduje, że motyw powstania takiej nowej jednostki podlega negatywnemu osądowi chociażby dlatego, że generuje to nowe koszty. Skoro dłużnik nie potrafi sprawnie prowadzić interesów gospodarczych w dotychczas istniejącej firmie i rozliczyć się ze swoimi wierzycielami, po co więc tworzy następną, w której może powielać negatywne praktyki gospodarcze?

3. Ocena komentowanego orzeczenia

Rozpatrywany przez sąd przepis karny niewątpliwie tworzy materialną odmianę przestępstwa, skoro jego następstwem jest udaremnienie lub ograniczenie zaspokojenia wierzytelności⁴. Przestępcze działanie w tym wypadku – w odróżnieniu np. od działania opisanego w treści art. 300 k.k. – charakteryzuje się większą złożonością, a co za tym idzie – okazuje się dużo bardziej czasochłonne. Proces ten wymaga przede wszystkim dopełnienia formalności związanych z utworzeniem nowej jednostki organizacyjnej, co niewątpliwie jest rozłożone w czasie, a dopiero potem następuje przeniesienie na nią składników majątku. Ten etap może przebiegać znacznie szybciej niż poprzedni. Obydwa te elementy muszą ze sobą ściśle współistnieć, aby zapewnić realizację przestępczego zamiaru. Wierzyciele nie mają skutecznych narzędzi prawnych, aby na tym etapie zapobiec utworzeniu takiej nowej jednostki, a dowiadują się

⁴ A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego*, Warszawa 2000, s. 353; M. Marszałek, *Prawnkarne aspekty upadłości*, PiP 2000, nr 4, s. 35.

o tym po fakcie, gdy już powstała i przejęła dotychczasowy majątek. Chodzi w tym wypadku o podmioty działające legalnie, tj. zarejestrowane w przewidziany prawem sposób i ujawnione w przestrzeni publicznej we właściwych rejestrach. Podkreślić należy, że przeniesienie majątku do jednostki działającej nielegalnie nie wypełnia dyspozycji art. 301 § 1 k.k., lecz stanowić może jedną z postaci przestępstwa opisanego w art. 300 k.k., ewentualnie usiłowanie dokonania czynu z art. 301 § 1 k.k.

Każdy przepis, niezależnie od starań ustawodawcy włożonych w jego tworzenie, zawsze będzie zawierał w sobie pewien margines niedoskonałości, wykorzystany później np. do obejścia ustanowionego w nim zakazu. A zatem także i art. 301 § 1 k.k. nie jest pozbawiony tych mankamentów. W najnowszej literaturze przedmiotu pojawił się pogląd na temat krytycznej oceny rozwiązań opartych na regulacjach zawartych w art. 301 § 1 k.k. Ocena ta wynika z założenia, że konstrukcja tego przepisu jest na tyle złożona i nieostra, iż utrudnia jego stosowanie w praktyce, a ochrona wierzycieli sprawowana jest w ograniczonym zakresie. Ujęcie normatywne przepisu wskazuje, że w jego zakres mogą wpisywać się zachowania, które nie powinny być kwalifikowane jako przestępstwa, a z drugiej strony nie obejmuje on sytuacji, które powinny być kryminalizowane⁵. Praktyki opisane w treści art. 301 § 1 k.k. mogą wpisywać się w działania z pozoru legalne, występujące w codziennej praktyce, ale dopiero znajomość instrumentów przewidzianych w postępowaniu upadłościowym, restrukturyzacyjnym bądź cywilnym pozwala ocenić rzeczywisty charakter popełnionych czynów. Autor stawia tezę, że sprawcy unikają zachowania opisanego w treści art. 301 § 1 k.k., które zawsze zwraca uwagę pokrzywdzonych wierzycieli i organów ścigania, wybierając formy ukrywania majątku przewidziane w art. 300 k.k.⁶ Kolejnym argumentem krytycznym wobec koncepcji prawnocarnej ochrony ze strony tego przepisu, zachęcającym do popełniania

⁵ P. Pawluczuk-Bućko, „Taktyczna upadłość” – rozważania na tle art. 301 k.k., PiP 2022, nr 9, s. 88.

⁶ *Ibidem*, s. 74–75.

nadużyć stymulujących patologię biznesu, jest zawężenie tej ochrony do sytuacji, w której dłużnik posiada kilku wierzycieli, co eliminuje szansę jego wykorzystania, gdy pokrzywdzonych zostało jedynie dwóch bądź jeden, nawet jeśli straty im wyrządzone osiągają wysoki kwotowo pułap. Istotne okazują się też inne fragmenty ustawowych znamion tego przepisu, w których mowa jest o przenoszeniu składników majątku, a nie o usuwaniu, czy innych opisanych w treści art. 300 kk. przedsięwzięciach dłużnika. Przepis art. 301 § 1 ma więc charakter *lex specialis* wobec art. 300 k.k. Składniki majątkowe, choć wciąż istnieją w świetle prawa, to jednak zmieniły swoje położenie, co niewątpliwie utrudni prowadzoną w przyszłości egzekucję.

Każde działanie sprawcy, zwłaszcza w obszarze aktywności gospodarczej, ukierunkowane jest na osiągnięcie konkretnego celu, a głównym jest oczywiście osiągnięcie zysku, w czym nie sposób dopatrywać się czegoś naganego. Jednakże celem działania w opisywanym przypadku staje się osiągnięcie tego zysku kosztem wierzyciela, co nie zasługuje na aprobatę. Często praktyką jest to, że pogrążeni w kryzysie płatniczym przedsiębiorcy zakładają nowe przedsiębiorstwa, aby kontynuować za ich pomocą dotychczasową lub podobną działalność gospodarczą. Tworzenie takiej jednostki jedynie dla przenoszenia majątku zagrożonego zajęciem, bez inwestowania w dalszy jej rozwój, byłoby działaniem nieracjonalnym, ale możliwym do przeprowadzenia. Dlatego też sąd słusznie zauważył i należycie ocenił istniejącą od wielu lat praktykę, którą opisano w treści art. 301 § 1 k.k. Rzecz jasna funkcjonowanie tych nowo utworzonych jednostek gospodarczych nie opiera się wyłącznie na wyprowadzanych składnikach zagrożonych przyszłą egzekucją, ale też bazuje na dopływie nowego kapitału pochodzącego od innych uczestników obrotu gospodarczego. Mogą, ale nie muszą oni wiedzieć o pochodzącym z przestępczego źródła kapitale wspólnika. Z pewnością wyklucza to podstawę do uznania ich za współsprawców tego przestępstwa.

Samo tworzenie takiej jednostki gospodarczej wywołuje rozbieżne oceny w nauce prawa. Zasadniczo nie budzi sporów fakt, że jednostką

nową jest spółka prawa handlowego, ponieważ majątek tego podmiotu z mocy prawa stanowi majątek odrębny od udziałowców. Jednakże wyklucza się możliwość popełnienia tego przestępstwa, jeśli dłużnik zmienia formę organizacyjną lub prawną, ponieważ stoi to w opozycji do ustawowej redakcji jednego ze znamion tego przepisu: „tworzy ... nową”⁷. Można zastanowić się nad ustawową korektą treści art. 301 § 1 k.k. przez dodanie sformułowania: „lub zmienia dotychczasową formę organizacyjną jednostki”, co mogłoby stanowić próbę uszczelnienia tej regulacji. Zakres oddziaływania przepisu zostaje też zawężany w przypadkach, w których mamy do czynienia z działalnością gospodarczą prowadzoną jednoosobowo przez osobę fizyczną wpisaną do ewidencji działalności gospodarczej. U podstaw tak zbudowanej wykładni leży założenie, że skoro prowadzi tę działalność osoba fizyczna, to nie może ona przenieść składników swojego majątku na nowe jednoosobowe przedsiębiorstwo, ponieważ majątek ten pozostaje ciągle majątkiem tej samej osoby fizycznej⁸. Pogląd ten zyskał aprobatę w doktrynie, bowiem w rzeczywistości majątek tej osoby nie opuszcza podmiotu w sposób, który jest formą utrudnienia zaspokożenia wierzyciela. Zakłada się, że wszystko, co dzieje się wewnątrz majątku dłużnika, nie narusza jego jedności⁹. Wskazane stanowiska zasługują na akceptację w kontekście ustawowych warunków koniecznych do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności za popełniony czyn. Jednakże w sytuacji utworzenia przez dłużnika – osobę fizyczną spółki cywilnej, przeniesienie na nią zagrożonego zajęciem majątku stanowi działanie podlegające kryminalizacji w oparciu o przepis art. 301 § 1 k.k. Majątek spółki cywilnej jest bez wątpienia majątkiem odrębnym od majątku tworzących ją wspólników. W kontekście czynionych tu uwag zasadne jest nawiązanie

⁷ O. Górniok, S. Hoc, S.M. Przyjemski, *Kodeks karny. Komentarz*, t. 3, Gdańsk 1999, s. 412; R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1998, s. 398.

⁸ R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim prawie karnym*, Sopot 2002, s. 205.

⁹ A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. 3, pod red. W. Wróbla, A. Zolla, Warszawa 2006, s. 791.

do opinii wyrażonej w jednym z nielicznych dotąd orzeczeń wydanych do art. 301 § 1 k.k. Otóż jeśli w okresie poprzedzającym ogłoszenie upadłości doszło do zawarcia umów przenoszących własność składników majątkowych z osobami najbliższymi dłużnikowi, to powinnością sędziego-komisarza i syndyka jest uzyskanie od dłużnika informacji na ten temat. Nie ma on jednak obowiązku informowania tych organów o czynnościach naruszających prawa wierzycieli. Sąd uznał, że skoro czynności rozporządzające majątkiem upadłego w określonym czasie, przed formalnym ogłoszeniem upadłości, są bezskuteczne w stosunku do masy upadłości, nałożenie na upadłego prawnego obowiązku informowania o takich czynnościach z własnej inicjatywy byłoby równoznaczne z nałożeniem na niego obowiązku samodenuncjacji¹⁰.

4. Podsumowanie

Komentowane rozstrzygnięcie potwierdza aktualność problematyki ochrony wierzycieli przed nieuczciwymi posunięciami dłużnika. Sąd nie dokonał zasadniczej wykładni przepisu, wskazując inny niż dotychczas sposób oceny zachowania dłużnika. Zamiast tego potwierdził występowanie od dawna praktyk, do których odnosi się treść art. 301 § 1 k.k. Na marginesie sąd przypomniał, że choć nowo utworzone jednostki gospodarcze w opisanych warunkach absorbują składniki majątku, który nie powinien być do nich transferowany, to jednak zasilenie ich w ten sposób nie pozbawia prawnej możliwości funkcjonowania tych jednostek w obrocie gospodarczym. Trzeba pamiętać, że mimo negatywnej oceny etycznej działań dłużnika majątek ten nie pochodzi z czynu zabronionego (np. kradzież, oszustwo czy przywłaszczenie). W świetle przedstawionych wcześniej uwag krytycznych odnośnie do dotychczasowej konstrukcji art. 301 § 1 k.k., co wymaga zastanowienia się nad koniecznością dokonania zmian, wykładnia poczyniona przez Sąd

¹⁰ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 28 listopada 2018 r., II Aka 377/17, Lex nr 2613653.

pozostaje zgodna z celami, jakie przepis ten realizuje. Należy w tej sytuacji głosowany wyrok ocenić pozytywnie.

dr hab. Zygmunt Kukuła, pracownik naukowy Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej; funkcjonariusz Policji

Literatura przedmiotu

Barczak-Oplustil A., Bogdan G., Cwiakalski Z., Dąbrowska-Kardas M., Rodzyńkiewicz M., Szewczyk M., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. 3, pod red. W. Wróbla, A. Zolla, Warszawa 2006.

Currit M., *Polityka karna sądów w odniesieniu do wybranych przestępstw przeciwko wierzycielom w świetle danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości*, PiP 2018, nr 11.

Góral R., *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1998.

Górniok O., Hoc S., Przyjemski S.M., *Kodeks karny. Komentarz*, t. 3, Gdańsk 1999.

Marek A., *Komentarz do kodeksu karnego*, Warszawa 2000.

Marszałek M., *Prawnokarne aspekty upadłości*, PiP 2000, nr 4.

Pawluczuk-Bučko P., „Taktyczna upadłość” – rozważania na tle art. 301 k.k., PiP 2022, nr 9.

Zawłocki R., *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim prawie karnym*, Sopot 2002.

Akty prawne

Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego (Dz.U. z 1994 r. Nr 126, poz. 615).

Orzecznictwo

Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 28 listopada 2018 r., II Aka 377/17, Lex nr 2613653.

Wyrok SA w Gdańsku z dnia 13 maja 2021 r., II Aka 284/20, Lex nr 3290352.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Prawna ochrona rolnictwa w egzekucji świadczeń pieniężnych

Martyna Komarowska-Horosz

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE Właściwość rzeczowa sądu i wyłączenie sędziego. Wprowadzenie oraz komentarz do przepisów art. 17 i 49 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.

Niniejsze opracowanie stanowi komentarz do zmian w postępowaniu cywilnym wprowadzonych ustawą z dnia 9 marca 2023 r. Na wstępie zamieszczono uwagi wprowadzające do tego komentarza. W ich ramach dokonano ogólnej oceny ustawy z dnia 9 marca 2023 r. oraz przedstawiono problematykę odpowiedniego stosowania przepisów prawa w postępowaniu egzekucyjnym. Następnie omówiono zmiany właściwości rzeczowej sądu, a zatem art. 17 pkt 4 k.p.c. Na zakończenie przedstawiono zmianę art. 49 § 2 k.p.c., a zatem przepisu regulującego problematykę wyłączenia sędziego.

Słowa kluczowe: *zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym przepisów innych postępowań, właściwość rzeczowa sądu, wartość przedmiotu sporu, wyłączenie sędziego, wyłączenie komornika, przesłanki bezstronności komornika*

SUMMARY Subject-Matter Competence of Court and Judge Exclusion. Introduction to and Comment on Provisions of art. 17 and 49 Code of Civil Proceedings Amended with the Act of 9 March 2023

This paper constitutes a comment on an amendment to the civil proceedings introduced with the Act of 9 March 2023. The introduction contains preliminary notes on the comment. They include the general assessment of the Act of 9 March 2023 and introduce the problems of the adequate application of laws in enforcement proceedings. Next, a change of the subject-matter jurisdiction of a court has been discussed, namely art. 17(4) of the Code of Civil Proceedings. Finally, an amendment to art. 49 § 2 of the Code of Civil Proceedings has been presented, i.e. the regulation that governs the problem of excluding a judge.

Keywords: *application in enforcement proceedings of regulations of other proceedings, subject-matter jurisdiction of court, value of dispute object, exclusion of judge, exclusion of bailiff, conditions of bailiff impartiality*

Właściwość rzeczowa sądu i wyłączenie sędziego.

Wprowadzenie oraz komentarz
do przepisów art. 17 i 49 k.p.c.
zmodyfikowanych ustawą
z dnia 9 marca 2023 r.

Wprowadzenie

1. Zakres i cel komentarza. W dniu 9 marca 2023 r. została uchwalona ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹. Mocą tej ustawy zmodyfikowano (zmieniono, uchylono albo dodano) wiele przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (art. 1 pkt 1–149 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.) oraz 16 innych ustaw

¹ Dalej: ustawa z dnia 9 marca 2023 r. Ustawa ta została opublikowana w Dzienniku Ustaw z dnia 30 kwietnia 2023 r. pod poz. 614. Wejdzie ona w życie, co do zasady, po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, a zatem z dniem 1 lipca 2023 r. Kilka przepisów tej ustawy wejdzie jednak w życie w innych terminach, o czym będzie jeszcze mowa. Dalej zostanie też przedstawione zasadnicze rozwiązanie co do zastosowania przepisów ustawy z dnia 9 marca 2023 r. do postępowań cywilnych będących w toku w chwili wejścia w życie danego przepisu oraz kilka najistotniejszych wyjątków od tego rozwiązania.

(art. 2–17 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), na ogół powiązanych z Kodeksem postępowania cywilnego i dotyczących postępowania cywilnego.

Celem niniejszego komentarza, ujętego w cykl artykułów, jest kompleksowe omówienie przede wszystkim wskazanych wyżej modyfikacji przepisów, mających wpływ na postępowanie egzekucyjne². Jego przedmiotem są jednak nie tylko przepisy Kodeksu postępowania cywilnego regulujące wprost postępowanie egzekucyjne (art. 758–1088 k.p.c.³), lecz także inne przepisy tego kodeksu oraz przepisy pozostałych zmienionych ustaw, mające zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym.

W pewnym (nieco węższym) zakresie zostaną także omówione pozostałe przepisy ustawy z dnia 9 marca 2023 r. Przepisy te mogą mieć bowiem zastosowanie w innych postępowaniach, w których komornik sądowy jest organem postępowania⁴. Komornik sądowy może być także uczestnikiem postępowania cywilnego z racji pełnionej funkcji⁵, a w szczególności może być pozwany w procesie o odszkodowanie (art. 23 u.k.s.⁶). Niniejszy komentarz jest bowiem adresowany przede wszystkim do głównych odbiorców (czytelników) miesięcznika „Przegląd Prawa Egzekucyjnego”, a zatem komorników sądowych, sędziów orzekających w sprawach egzekucyjnych oraz adwokatów, radców prawnych i innych podmiotów występujących w postępowaniu

² Wynika to z profilu miesięcznika „Przegląd Prawa Egzekucyjnego”, o czym będzie jeszcze mowa.

³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).

⁴ Dotyczy to w szczególności dokonania opisu środka dowodowego (art. 479101 § 2 i 4 k.p.c.), postępowania w przedmiocie zabezpieczenia spadku i spisu inwentarza (art. 633–639 k.p.c.) oraz postępowania upadłościowego (art. 174 ust. 1 i art. 178 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1520 ze zm.); dalej: pr.up.

⁵ Komornik sądowy (tak samo sędzia orzekający w sprawach egzekucyjnych) może być uczestnikiem każdego postępowania cywilnego, na zasadach ogólnych, tak samo jak każda osoba fizyczna. Nie uzasadnia to jednak szczegółowego omawiania w miesięczniku „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” wszystkich przepisów zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r.

⁶ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2224 ze zm.); dalej: u.k.s.

egzekucyjnym w charakterze zastępców procesowych, jak również do uczestników postępowania egzekucyjnego. Należy jednak mieć nadzieję, że wzbudzi on zainteresowanie także osób wchodzących w skład organów albo uczestników innych postępowań cywilnych oraz osób zajmujących się naukowo prawem postępowania cywilnego, jak również studentów prawa bądź pokrewnych dziedzin nauki.

Skierowanie w niniejszym komentarzu szczególnej uwagi na zmiany przepisów mających zastosowanie w sądowym postępowaniu egzekucyjnym oraz mających znaczenie dla komorników sądowych w innych postępowaniach cywilnych spowoduje, że komentarz ten będzie miał zapewne inny charakter w stosunku do pozostałych komentarzy do przepisów ustawy z dnia 9 marca 2023 r., które, jak się wydaje, wkrótce pojawią się na rynku.

2. Ogólny cel nowelizacji. Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. stanowi jedną z większych nowelizacji prawa postępowania cywilnego w ostatnich latach, także dlatego m.in. warto poświęcić jej więcej uwagi.

Według projektodawców jednym z ogólnych celów tej ustawy jest wyeliminowanie niedociągnięć poprzedniej „dużej” nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego⁷, dokonanej mocą ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁸. Ostatnio coraz częściej zdarza się jednak, że ustawodawca w kolejnej ustawie zmieniającej określony akt prawny poprawia błędy popełnione przy poprzednich nowelizacjach, nawet jeżeli się do tego nie przyznaje *expressis verbis*. Także w ustawie z dnia 9 marca 2023 r., nowelizującej m.in. Kodeks postępowania cywilnego, ustawodawca nie ustrzegł się błędów, a zatem można przypuszczać, że niektóre jej przepisy będą przedmiotem kolejnej „ustawy naprawczej”. Abstrahując bowiem od błędów „czysto technicznych” (por. np. treść art. 1025 § 1

⁷ Por. s. 1 uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650, strona internetowa Sejmu RP: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/o/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf> (dostęp: 14.06.2023). Rozpatrywanie wprowadzanych modyfikacji pod tym kątem będzie przedmiotem szczególnych uwag.

⁸ Dz.U. poz. 1469 ze zm.; dalej: ustawa z dnia 4 lipca 2019 r.

pkt 3 k.p.c.⁹), które zawsze mogą się zdarzyć, zwłaszcza w następstwie dużego pośpiechu przy przygotowywaniu projektu i uchwalaniu ustawy, to jednak nieszczęściem ostatnich czasów jest przede wszystkim zbytnia kazuistyka przepisów prawa postępowania cywilnego, sprawiająca wrażenie, że ustawodawca chce indywidualnie uregulować rozwiązanie każdego wypadku (*casusu*), jaki może pojawić się w praktyce. Ustawodawca odchodzi zaś od uregulowań ogólnych, obejmujących całe klasy (grupy) wypadków. Kazuistyka powoduje zaś przede wszystkim sprzeczności w systemie prawa i luki w prawie, które znów są usuwane przez kolejne kazuistyczne przepisy, zamiast uchylenia przepisów szczegółowych i wprowadzenia w to miejsce przepisu ogólnego.

3. Realizacja założeń – poprawa dotychczasowych regulacji.

W kilku wypadkach wskazane wyżej założenia zostały częściowo zrealizowane. W szczególności można wskazać, że poprawiono niektóre przepisy o zażaleniu (np. art. 394 § 1 pkt 5¹ i § 4 k.p.c., art. 767⁴ k.p.c.), co nie oznacza jednak, że inne przepisy o zażaleniu nie wymagają zmian. Ponadto poprawione zostały także przepisy wadliwie sformułowane od dawna (np. art. 929 § 2 k.p.c.), bądź też wymagające zmiany z innych przyczyn (np. art. 98 § 2 zd. 2 k.p.c.)¹⁰.

Przy okazji poprawiania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego można było jednak poprawić także jeszcze inne przepisy wadliwie umiejscowione lub sformułowane (np. art. 479³⁰ § 2 k.p.c., art. 479^{30a} § 1 k.p.c., art. 479^{30d} § 1 i 2 k.p.c., art. 479^{30e} § 2 k.p.c.)¹¹, czego jednak zaniechano w komentowanej nowelizacji.

⁹ Przepis ten wejdzie w życie w tym samym dniu, czyli 1 października 2023 r., z mocy dwóch różnych ustaw, a przy tym w nieco różnym brzmieniu (por. art. 1 pkt 138 lit. a *tiret* trzecie ustawy z dnia 9 marca 2023 r. oraz art. 2 ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw; Dz.U. z 2022 r., poz. 2600 ze zm.). Wobec równoczesnego wejścia w życie obydwu zmian tego przepisu nie można zastosować zasady *lex posterior derogat legi priori*. Nie ma też podstaw do zastosowania tu innej reguły kolizyjnej do usunięcia przedstawionej sprzeczności norm prawnych.

¹⁰ Treść zarówno tego, jak i poprzedniego zdania zostanie rozwinięta w uwagach szczegółowych do konkretnych przepisów ustawy z dnia 9 marca 2023 r.

¹¹ Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, s. 278–279, 280, 285, 286.

4. O wadliwości nowelizacji w ogólności. Szczegółowe uwagi m.in. na temat wadliwości komentowanej nowelizacji będą przedstawiane przy omawianiu konkretnych jej unormowań. W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na kilka kwestii o charakterze ogólnym.

Jak już zaznaczono, uregulowania prawa postępowania cywilnego stają się w ostatnich latach coraz bardziej kazuistyczne. Także duża część spośród przepisów dodanych albo zmienionych ustawą z dnia 9 marca 2023 r. zawiera regulacje szczegółowe w stosunku do dotychczasowych przepisów (por. np. zmodyfikowane art. 49 § 2 k.p.c., art. 53¹ i 128¹ k.p.c.).

Duże zastrzeżenia budzi zamieszczanie w komentowanej ustawie, podobnie jak w przepisach ustaw uchwalonych wcześniej, przepisów niezawierających norm prawnych, lecz informacje, wyjaśnienia dla podmiotów postępowania (a raczej szerzej: dla czytelników ustawy). Należy zatem przypomnieć, że w ustawach powinny być zamieszczane normy prawne. Normy prawne mają zaś regulować zachowania adresatów tych norm¹². Powinny zatem nakazywać określone zachowanie, zakazywać określonego zachowania albo zezwalać na określone zachowanie¹³. W ostatnich latach jednak w nowelizacjach ustaw z zakresu postępowania cywilnego znajduje się coraz więcej przepisów, które nie zawierają regulacji określonego zachowania, ale zawierają za to informacje dla podmiotów prawa. Również w ustawie z dnia 9 marca 2023 r. znajdujemy takie przepisy (por. np. art. 53¹ § 1 pkt 3 k.p.c.). Odpowiednim miejscem dla informacji (wyjaśnień) są zaś komentarze do ustaw, a nie teksty ustaw.

Komentowana nowelizacja jest kolejną, która utrudnia dochodzenie roszczeń przez uprawnionych (uczestników postępowania), a ułatwia życie osobom wchodzącym w skład organów postępowania. Przykładowo można wskazać: uchylenie możliwości następczego usprawiedliwienia nieobecności na posiedzeniu przygotowawczym w wypadku określonym

¹² Por. J. Wróblewski [w:] W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1986, s. 344 i n.; J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Katowice 1988, s. 70 i n.; T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1986, s. 43.

¹³ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 39–41.

w zmienionym art. 205⁵ § 5 k.p.c., uchylenie art. 968 § 2 k.p.c. Szczególnie silnie zarysowała się ta tendencja w nowelizacji z 2019 r. (por. dodany wówczas art. 49 § 2 k.p.c., zmieniony art. 53¹ k.p.c.¹⁴ oraz dodane przepisy o posiedzeniu przygotowawczym – art. 205¹–205¹² k.p.c.). Komentowana ustawa nie tylko nie usuwa tych wadliwości poprzedniej „dużej” nowelizacji k.p.c., lecz jeszcze je pogłębia.

Krytycznie należy ocenić także zmiany przepisów przejściowych do innych ustaw, dokonane kilka lat po ich wejściu w życie, a tym samym kilka lat po wejściu w życie przepisów, do których mają zastosowanie. Chodzi tu mianowicie o: art. 52 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych¹⁵ (art. 14 pkt 4 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.) oraz art. 11 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. (art. 16 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

W przepisach ustawy z dnia 9 marca 2023 r. ustawodawca posługuje się niezmiennie¹⁶ sformułowaniem „strony i uczestnicy postępowania egzekucyjnego” (por. dodany art. 758¹ k.p.c.), tak jakby były to odrębne kategorie podmiotów postępowania egzekucyjnego. Tymczasem strona jest zawsze uczestnikiem postępowania egzekucyjnego, wystarczyłby zatem zwrot „uczestnicy postępowania egzekucyjnego”. Poprawny, choć niepotrzebny, byłby także zwrot „strony i inni uczestnicy postępowania egzekucyjnego”¹⁷.

Antycypując częściowo dalsze rozważania na temat szczegółowych wadliwości ustawy z dnia 9 marca 2023 r., już w tym miejscu warto zwrócić uwagę, że wątpliwości budzi rozwiązanie przyjęte w art. 88 § 2 k.p.c. Nadmiernie rozbudowywane, a przez to w zasadzie już niezrozumiałe,

¹⁴ Por. krytyczne uwagi na temat zmian przepisów regulujących wyłączenie sędziego wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. – I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1A, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020, s. 196, 210.

¹⁵ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.; dalej: u.k.k.

¹⁶ Tak samo jak w przepisach innych wcześniejszych ustaw nowelizujących Kodeks postępowania cywilnego.

¹⁷ Por. krytykę sformułowania „strony i uczestnicy postępowania egzekucyjnego” na tle ustawy z dnia 7 lipca 2019 r. – I. Kunicki, *Wybór formy złożenia wniosku, termin do podjęcia czynności, uzyskiwanie informacji i pouczenie uczestników przez komornika. Komentarz do art. 760, 761 i 763 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 7, s. 83.

są przepisy o doręczaniu i uzasadnianiu postanowień (por. zmieniony art. 357 k.p.c.). Nie poprawiono w szczególności art. 386 § 5 k.p.c. zmienionego ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. w sposób budzący duże zastrzeżenia. Nie poprawiono także, a w istocie pogorszono, treść art. 49 § 2 k.p.c. Zastrzeżenia budzi także treść art. 27 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. (por. niżej uwagę 7 do zmienionego art. 17 pkt 4 k.p.c.).

5. Wejście w życie przepisów ustawy z dnia 9 marca 2023 r. – zasada i wyjątki. Co do zasady przepisy ustawy z dnia 9 marca 2013 r. wejdą w życie po upływie 3 miesięcy od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw (art. 31 ust. 1 *in principio* ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), a zatem z dniem 1 lipca 2023 r. Od tej zasadniczej regulacji wprowadzono jednak trzy wyjątki w przepisach w art. 31 pkt 1–3 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.

Pierwszy wyjątek dotyczy art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r., a zatem przepisu dodającego ust. 9a w art. 20 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹⁸, który wchodzi w życie po upływie 9 miesięcy od dnia ogłoszenia ustawy (art. 31 pkt 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

Drugi wyjątek dotyczy zmienionego art. 1025 § 1 pkt 3 k.p.c. (art. 1 pkt 138 lit. a *tiret* trzecie ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), który wchodzi w życie z dniem 1 października 2023 r. (art. 31 pkt 2 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

Trzeci zaś wyjątek obejmuje grupę przepisów, a mianowicie:

- 1) art. 1049 i 1050 k.p.c. (1 pkt 144 i 145 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.);
- 2) art. 47b § 6, art. 55 § 4 zd. 2, art. 77 § 1a, art. 106zg § 1 u.s.p. (art. 7 pkt 2, 3, 5, 6 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.);
- 3) zmodyfikowane przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (art. 14 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.);
- 4) zmodyfikowane przepisy ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (art. 15 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.);
- 5) zmodyfikowane przepisy ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych

¹⁸ Dz.U. z 2023 r., poz. 217 ze zm.; dalej: u.s.p.

oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych¹⁹ (art. 17 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.);

6) przepis periodyczny (art. 18 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.) oraz

7) kilka przepisów przejściowych (art. 19 ust. 5–7, art. 23 ust. 2, art. 26 ust. 2, art. 28 i art. 29 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.)

– które wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (art. 31 pkt 3 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

6. Czasowy zakres zastosowania – przepisy przejściowe.

Czasowy zakres zastosowania komentowanych przepisów (tj. początkowa chwila ich zastosowania) jest znacznie zróżnicowany (por. art. 19–29 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.). W konsekwencji zagadnienie to będzie omawiane w sposób szczegółowy przy konkretnych przepisach zmodyfikowanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r. oraz przy omawianiu przepisów przejściowych. W tym miejscu warto jednak wskazać kilka uwag ogólnych.

W razie braku przepisów przejściowych zasadą jest, że przepisy postępowania cywilnego mają zastosowanie od momentu ich wejścia w życie, także w postępowaniach toczących się w tej chwili (zasada bezpośredniego zastosowania ustawy nowej)²⁰. Zasada ta została powtórzona w art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r., zgodnie z którym do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

W kilku wypadkach wprowadzono jednak przepisy przejściowe regulujące odmiennie kwestie zastosowania modyfikowanych przepisów. W komentowanej ustawie przepisów przejściowych jest stosunkowo dużo. Już w tym miejscu, jako przykład z zakresu zastosowania przepisów dotyczących postępowania egzekucyjnego można wskazać, że zgodnie z art. 19 ust. 3 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. zmienione przepisy art. 940 i 941 k.p.c. oraz dodany art. 985 § 1¹ k.p.c. stosuje się

¹⁹ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 ze zm.

²⁰ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 38.

do egzekucji z nieruchomości wszczętych po wejściu w życie ustawy z dnia 9 marca 2023 r.²¹

W ustawie z dnia 9 marca 2023 r. są jeszcze regulacje szczególne dotyczące zastosowania przepisów innych ustaw zmodyfikowanych tą ustawą (art. 21–29 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.) – będą one przedstawiane przy omawianiu każdego z tych przepisów.

USTAWA

z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy

– Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw

Art. 1. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.) wprowadza się następujące zmiany:

1. Ogólny zakres zmian Kodeksu postępowania cywilnego.

Przepisy ustawy z dnia 9 marca 2023 r. modyfikują przepisy prawie wszystkich postępowań uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego. Nie zostały objęte tymi modyfikacjami jedynie przepisy postępowania o odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt (art. 716–729 k.p.c.) oraz przepisy międzynarodowego postępowania cywilnego (art. 1097–1153²⁵ k.p.c.). Nie dokonano również modyfikacji żadnego z przepisów tytułu wstępnego Kodeksu postępowania cywilnego (tj. art. 1–13 k.p.c.).

2. Przepisy regulujące postępowanie rozpoznawcze. W art. 1 pkt 1–86 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. zamieszczono modyfikacje przepisów k.p.c. regulujących postępowanie rozpoznawcze. W niniejszym komentarzu zostaną omówione w szerszym zakresie przede wszystkim zmiany tych przepisów, które mogą mieć zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym (prowadzonym przez sąd²² albo komornika sądowego). Niektóre

²¹ Należy przy tym zaznaczyć, że art. 19 ust. 3 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. został ujęty od strony negatywnej, co wywołuje dodatkowe wątpliwości interpretacyjne, które zostaną przedstawione przy komentowaniu tego przepisu.

²² Nie ma przy tym znaczenia, czy sąd działa jako organ egzekucyjny, czy jako sąd

z tych przepisów mają przy tym istotne znaczenie w postępowaniu egzekucyjnym. Należy również zaznaczyć, że część z tych przepisów ma zastosowanie tylko w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przez sąd, nie da się zaś zastosować ich w postępowaniu prowadzonym przez komornika sądowego (np. przepisy o rozprawie).

Problematyka zastosowania przepisów postępowania rozpoznawczego w postępowaniu egzekucyjnym jest częstokroć niedoceniana przez naukę i pomijana w literaturze przedmiotu. Niniejszy komentarz daje zatem okazję do zwrócenia uwagi na pewne problemy zastosowania tych przepisów w postępowaniu egzekucyjnym²³, niezależnie od tego, w jakim zakresie dany przepis został zmodyfikowany analizowaną ustawą.

To samo dotyczy zastosowania przepisów postępowania rozpoznawczego w innych postępowaniach prowadzonych przez komornika sądowego albo w których komornik jest uczestnikiem postępowania ze względu na pełnioną funkcję (por. wyżej teza I *Wprowadzenia*).

3. Odpowiednie zastosowanie przepisów o procesie. Co do zasady, do innych postępowań uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego mają odpowiednie zastosowanie, przez art. 13 § 2 k.p.c., przepisy o procesie. Przepisy o procesie zostały zamieszczone w art. 15–424¹² (postępowanie zwykłe w procesie), art. 425–505³⁹ k.p.c. (postępowania odrębne), w innych miejscach tego kodeksu (np. art. 1103–1105¹, 1165 k.p.c.) oraz poza Kodeksem postępowania cywilnego.

W treści wskazanego art. 13 § 2 k.p.c. nie ma żadnego ograniczenia co do stosowania tylko przepisów o postępowaniu zwykłym w procesie (art. 15–424¹² k.p.c.). W pełni zatem mogą być stosowane przez art. 13 § 2 k.p.c. także przepisy o postępowaniach odrębnych w procesie (art. 425–505³⁹ k.p.c.) oraz przepisy zamieszczone w innych miejscach k.p.c.²⁴

egzekucyjny. Przez pojęcie „sąd” rozumiem także referendarza sądowego, jeżeli może dokonywać czynności, której będzie dotyczył komentarz (por. art. 759 § 1¹ k.p.c.). Niekiedy jednak o referendarzu sądowym będzie mowa w sposób szczególny.

²³ Obok zasadniczego celu, jakim jest wyjaśnienie treści przepisów ustawy z dnia 9 marca 2023 r., jest to drugi cel niniejszego komentarza.

²⁴ Dyskusyjne może być to, czy przez art. 13 § 2 k.p.c. można zastosować do innych postępowań unormowanych w Kodeksie postępowania cywilnego przepisy o procesie zamieszczone poza tym kodeksem (np. przepisy ustawy z dnia 17 grudnia

Regulacje te jednak na ogół nie nadają się do odpowiedniego zastosowania w innych trybach postępowania niż proces, ponieważ dotyczą zagadnień szczegółowych ściśle związanych z danym postępowaniem odrębnym w procesie²⁵.

W pewnych jednak wypadkach nie tylko można, ale nawet trzeba zastosować przepisy o postępowaniu odrębnym w procesie, odpowiednio np. w postępowaniu egzekucyjnym. Jako przykład można wskazać przepis art. 460 § 1 k.p.c. przyznający pracodawcy zdolność sądową i procesową, choćby nie posiadał osobowości prawnej. Taki pracodawca musi mieć zdolność sądową²⁶ także w postępowaniu egzekucyjnym, w przeciwnym razie wyroku wydanego przeciwko albo na rzecz pracodawcy nie dałoby się wykonać w postępowaniu egzekucyjnym, a zatem wyrok byłby wówczas wydany bezużytecznie. Zdolność sądowa uczestników postępowania jest bowiem przesłanką procesową także w postępowaniu egzekucyjnym (por. art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.). Jedyny zaś przepis przyznający zdolność sądową pracodawcy nieposiadającemu osobowości prawnej to właśnie art. 460 § 1 k.p.c., zamieszczony w przepisach odrębnych o procesie.

Podobnie w postępowaniach odrębnych spotykamy przepisy szczególne określające szerszy krąg podmiotów, które mogą być pełnomocnikiem procesowym (por. np. art. 465 § 1 i 1¹ k.p.c., art. 479²⁹ § 3 k.p.c.). Z mocy zaś art. 91 pkt 2 k.p.c. pełnomocnictwo procesowe udzielone w postępowaniu rozpoznawczym obejmuje umocowanie do wszelkich czynności dotyczących egzekucji. Osoba wymieniona w treści tych

2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym; t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 446 ze zm.). Sam art. 13 § 2 k.p.c. nie zawiera jednak takiego ograniczenia. Ograniczenie dotyczy tylko możliwości odpowiedniego stosowania przepisów o procesie do „innych postępowań uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego”.

²⁵ Por. W. Siedlecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. W. Siedleckiego, Z. Resicha, Warszawa 1975, s. 94.

²⁶ Posiadanie zdolności sądowej jest konieczne, aby przeprowadzić ważne postępowanie cywilne z udziałem danego podmiotu. Jednak również brak zdolności procesowej pracodawcy w postępowaniu egzekucyjnym powodowałby istotne problemy i utrudnienia nie tylko dla tego pracodawcy, lecz także dla pracownika (por. np. art. 818 § 2 k.p.c.).

przepisów, ustanowiona pełnomocnikiem procesowym w postępowaniu rozpoznawczym, zachowuje umocowanie do działania w postępowaniu egzekucyjnym, co więcej – osoba taka może być ustanowiona pełnomocnikiem procesowym dopiero na etapie postępowania egzekucyjnego.

Jednakże zastosowanie przepisów prawa przez odesłanie, a zwłaszcza „odpowiednie zastosowanie przepisów prawa”, wywołuje na ogół duże wątpliwości nauki i praktyki²⁷. W wypadku odpowiedniego zastosowania przepisów o procesie w postępowaniu egzekucyjnym jest to przy tym problematyka istotna z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia, a jak już zaznaczono – nieciesząca się dużym zainteresowaniem nauki. Komentowanie zatem zmodyfikowanych przepisów regulujących bezpośrednio inne postępowania niż postępowanie egzekucyjne daje możliwość zajęcia stanowiska w kwestii ich zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym.

Przepisy o procesie i inne, mające zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym albo w innym postępowaniu prowadzonym przez komornika sądowego, zostaną omówione, jednak w nieco skróconej formie niż zmodyfikowane przepisy postępowania egzekucyjnego. Natomiast zmiany przepisów o procesie, które nie znajdują zastosowania w tych postępowaniach, zostaną jedynie wspomniane.

4. Przepisy regulujące postępowanie nieprocesowe. Przepisy te nie mają, co do zasady, zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym. Wyjątkowo jednak mogą, a raczej muszą, mieć zastosowanie przepisy postępowania nieprocesowego – np. przyznające zdolność sądową (por. np. art. 694³ k.p.c.), regulujące reprezentacje uczestnika (np. art. 694⁴ k.p.c.) lub pełnomocnictwo procesowe (np. art. 694⁵ k.p.c.). W przeciwnym bowiem razie podmiot będący uczestnikiem postępowania nieprocesowego nie mógłby być stroną (ani innym uczestnikiem) postępowania egzekucyjnego. W konsekwencji zaś, jak już zaznaczono, orzeczenie wydane przeciwko takiemu „podmiotowi” byłoby beużytecznie wydane. Jeżeli zaś nawet w postępowaniu nieprocesowym zapadnie orzeczenie co do istoty sprawy nienadające się do wykonania w drodze egzekucji

²⁷ Por. J. Nowacki, „*Odpowiednie*” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, nr 10, s. 367 i n.

(kształtujące stosunek prawny lub prawo albo ustalające istnienie albo nieistnienie stosunku prawnego lub prawa), to niewątpliwie w drodze egzekucji podlegają wykonaniu orzeczenia o zasądzeniu kosztów takich postępowań. Koszty te zaś mogą być zasądzone na rzecz albo od podmiotu, który posiada zdolność sądową tylko w danym postępowaniu nieprocesowym z mocy szczególnego przepisu prawa.

W konsekwencji powyższych uwag zmodyfikowane przepisy regulujące postępowanie nieprocesowe zostaną omówione na takich samych zasadach jak przepisy regulujące proces cywilny. To znaczy szerzej zostaną omówione przepisy mające zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym albo w innym postępowaniu prowadzonym przez komornika sądowego. Natomiast przy przepisach niemających zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym albo innym postępowaniu prowadzonym przez komornika sądowego zostanie jedynie zasygnalizowana istota ich modyfikacji.

5. Przepisy postępowania zabezpieczającego. W art. 1 pkt 87–90 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. uregulowano modyfikacje przepisów postępowania zabezpieczającego. Postępowanie zabezpieczające ze względu na funkcje dzieli się na postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze. Przy czym modyfikacje objęły głównie przepisy postępowania (zabezpieczającego) rozpoznawczego. Przepisy te zostaną omówione na zasadach wskazanych wyżej dla omówienia zmian przepisów postępowania rozpoznawczego.

6. Przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne. Mocą art. 1 pkt 91–147 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. zmodyfikowano wiele przepisów Kodeksu postępowania cywilnego regulujących sądowe postępowanie egzekucyjne. Ponadto zmodyfikowane zostały przepisy regulujące postępowanie egzekucyjne zamieszczone w szczególności w ustawie o kosztach komorniczych (art. 14 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.) oraz w ustawie o komornikach sądowych (art. 15 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.). Zasadniczym celem niniejszego opracowania jest omówienie tych właśnie przepisów.

7. Przepisy regulujące postępowanie przed sądem polubownym.

Mocą art. 1 pkt 148 i 149 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. zostały zmodyfikowane (dodane) art. 1161¹ i 1165 § 1¹ k.p.c., a zatem przepisy regulujące postępowanie przed sądem polubownym. Przepisy te zostaną omówione w niniejszym komentarzu na zasadach przedstawionych wyżej dla przepisów postępowania rozpoznawczego.

Zmiany przepisów regulujących postępowanie zwykłe w procesie

1. **Uwaga ogólna.** Przepisy regulujące postępowanie zwykłe w procesie (art. 15–424¹² k.p.c.) zostały zmodyfikowane mocą art. 1–59 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. Co do zasady, nie ma wątpliwości, że przepisy te mogą mieć odpowiednie zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym (art. 13 § 2 k.p.c.). Jednakże odpowiednie zastosowanie przepisów prawa oznacza, że niektóre z nich znajdują zastosowanie bez żadnych zmian w zakresie odniesienia, inne z tego rodzaju zmianami, a jeszcze inne nie znajdują zastosowania²⁸. W uwagach szczegółowych będzie zatem wskazywany zakres ich zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym.

1) w art. 17 pkt 4 otrzymuje brzmienie:

„4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa sto tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielności majątkowej między małżonkami oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym”;

1. **Treść i istota zmiany.** Zmiana art. 17 pkt 4 k.p.c. polega na podwyższeniu z 75 000 zł do 100 000 zł kwoty wartości przedmiotu sporu, stanowiącej granicę właściwości rzeczowej sądów rejonowych i okręgowych w procesie oraz na usunięciu z treści tego przepisu słów „o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym”.

²⁸ J. Nowacki, *op. cit.*, s. 370–371.

W konsekwencji w procesie cywilnym sąd okręgowy będzie właściwy rzeczowo w sprawach o prawa majątkowe, gdy wartość przedmiotu sporu wyniesie co najmniej 100 001 zł (por. art. 126¹ § 3 k.p.c.). Natomiast w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (por. art. 10 u.k.w.h.²⁹) właściwe rzeczowo będą sądy rejonowe albo okręgowe w zależności od wartości przedmiotu sporu.

2. Zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Przepisy art. 17 k.p.c. nie mają zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym, zawierają bowiem regulacje właściwości rzeczowej sądu w procesie, a właściwość rzeczowa sądów jest regulowana oddzielnie w każdym trybie postępowania cywilnego.

Przepis art. 17 pkt 4 k.p.c. ma jednak zastosowanie do powództw związanych z postępowaniem egzekucyjnym. W szczególności zatem ma zastosowanie do powództw przeciwegzekucyjnych (art. 840–843 k.p.c.³⁰), powództwa o ustalenie nieistnienia prawa, o którym mowa w art. 1028 § 4 k.p.c.), powództw o podwyższenie albo obniżenie alimentów (art. 138 k.r.o.³¹) oraz o uznanie obowiązku alimentacyjnego za wygasły itp.

3. Ogólna ocena zmiany granicy właściwości rzeczowej sądów. Podwyższenie granicy wartości przedmiotu sporu decydującego o właściwości rzeczowej sądów okręgowych o 33% nie ma istotnego znaczenia praktycznego, zwłaszcza w czasach wysokiej inflacji. Do właściwości rzeczowej sądów rejonowych zostanie przesunięta niezbyt duża

²⁹ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 146 ze zm.); dalej: u.k.w.h.

³⁰ Wiele powództw przeciwegzekucyjnych (opozycyjnych i ekscydencyjnych) zostało uregulowanych poza Kodeksem postępowania cywilnego (por. np. art. 35a ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 479 ze zm.; art. 28 ust. 3 i art. 29a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 127 ze zm.; art. 264 pr.up.; art. 102 ust. 4 i art. 170 ust. 4 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne, t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2309 ze zm.; art. 316 ust. 3 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2253 ze zm.). Więcej na ten temat: W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *op. cit.*, s. 581–585. We wszystkich tych wypadkach, jeżeli egzekucja dotyczy prawa majątkowego, właściwość rzeczowa sądu wynika z art. 17 pkt 4 k.p.c.

³¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359 ze zm.); dalej: k.r.o.

liczba spraw, a z uwagi na wskazaną inflację będą to sprawy, które w jej braku i tak na ogół należałyby do właściwości rzeczowej sądów rejonowych. Jeżeli zatem zmiana art. 17 pkt 4 k.p.c. miałaby wywołać choćby niewielki skutek praktyczny w zakresie odciążenia sądów okręgowych, powinna obejmować podwyższenie wartości przedmiotu sporu o co najmniej 100%.

4. Sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Ponadto dla postępowania egzekucyjnego mogą mieć znaczenie sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (art. 10 u.k.w.h.). Mocą zmienionego art. 17 pkt 4 k.p.c. właściwość rzeczowa sądu w tych sprawach będzie na zasadach ogólnych zależała od wartości przedmiotu sporu.

Przyjęte rozwiązanie stanowi odstępstwo od zasady, że sprawy związane ze stanem prawnym nieruchomości należą do kompetencji sądów rejonowych jako położonych najbliżej nieruchomości. Zgrupowanie wszelkich spraw dotyczących stanu prawnego nieruchomości w sądzie rejonowym, w którego okręgu nieruchomość jest położona (por. np. art. 38 i 606 k.p.c.), służyło wyeliminowaniu nieprawidłowości związanych z obrotem nieruchomościami. W szczególności zaś wyeliminowaniu różnego rodzaju oszustw i nadużyć, bądź też prowadzenia dwóch oddzielnych postępowań przez różne sądy w tej samej kwestii, a w konsekwencji wydawania dwóch, nierzadko sprzecznych ze sobą wyroków (postanowień co do istoty sprawy).

Odstępstwo od utrwalonej od dawna zasady zgrupowania wszystkich spraw dotyczących stanu prawnego nieruchomości w jednym sądzie (sądzie rejonowym miejsca położenia nieruchomości) należy zatem ocenić krytycznie z podanych wyżej względów.

Sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym mają dla postępowania egzekucyjnego to znaczenie, że mogą być wszczęte także po zajęciu nieruchomości. Natomiast wyrok uwzględniający takie powództwo, a zatem uzgadniający treść księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, wywrze na ogół wpływ na postępowanie egzekucyjne, gdyż konieczne może stać się umorzenie

postępowania egzekucyjnego (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.), bądź zmianie ulegnie krąg uczestników *ex lege* tego postępowania (art. 922 k.p.c.).

5. Wejście w życie i ogólny zakres obowiązywania. Zmiana art. 17 pkt 4 k.p.c. wejdzie w życie z dniem 1 lipca 2023 r. (art. 31 *in principio* ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

Zmieniony art. 17 pkt 4 k.p.c. będzie miał zastosowanie, co do zasady, z chwilą wejścia w życie (art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), a zatem wytaczając powództwo w dniu 1 lipca 2023 r. i później (z uwzględnieniem treści art. 165 § 3 k.p.c.), należy dostosować się do treści tego przepisu.

6. Zastosowanie do spraw będących w toku. Zmieniony art. 17 pkt 4 k.p.c. nie będzie miał jednak zastosowania do spraw będących w toku w chwili jego wejścia w życie (art. 19 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), z wyjątkiem rozszerzenia powództwa albo wytoczenia powództwa wzajemnego.

Sprawy o wartości przedmiotu sporu w granicach 75 000–100 000 zł nie podlegają zatem przekazaniu do sądu rejonowego w następstwie wejścia w życie zmienionego art. 17 pkt 4 k.p.c. Nie podlegają również przekazaniu do sądu okręgowego sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa 100 000 zł.

W razie rozszerzenia powództwa w dniu 1 lipca 2023 r. albo później, w postępowaniu toczącym się przed sądem rejonowym, wszczętym przed tym dniem, zmieniony przepis art. 17 § 4 k.p.c. ma zastosowanie. Zatem o tym, czy art. 193 k.p.c. ma zastosowanie (czy zmiana powództwa wywiera wpływ na właściwość rzeczową sądu), decyduje rozszerzenie powództwa w sądzie rejonowym powyżej kwoty 100 000 zł. Jeżeli zaś sprawa toczyła się przed dniem 1 lipca 2023 r. w sądzie okręgowym np. o 80 000 zł, a po tym dniu powództwo rozszerzono do kwoty np. 90 000 zł, sprawa nie podlega przekazaniu do sądu rejonowego.

To samo dotyczy wytoczenia powództwa wzajemnego w dniu 1 lipca 2023 r. albo później, w postępowaniu wszczętym przed tym dniem. Dopiero powództwo wzajemne o wartości przedmiotu sporu powyżej kwoty 100 000 zł spowoduje przekazanie przez sąd rejonowy całej sprawy sądowi okręgowemu (art. 204 § 2 k.p.c.).

7. Obligatoryjne zastępstwo przez Prokuratorię Generalną.

W sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, w których wartość przedmiotu sporu przekracza kwotę 100 000 zł, wszczętych i niezakończonych przed dniem 1 lipca 2023 r. zastępstwo Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej nie jest obowiązkowe (por. art. 27 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.).

Treść tego przepisu przejściowego wiąże się z uchynieniem art. 7 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej³² (art. 13 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), który przewidywał obligatoryjne zastępstwo Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, jeżeli wartość przedmiotu sprawy przekracza kwotę 1 000 000 zł. Po uchynieniu tego przepisu zastępstwo Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej będzie obligatoryjne, na zasadach ogólnych, a zatem w sprawach toczących się przez sąd okręgowy (art. 7 ust. 2 pkt 1 u.PGRP). W konsekwencji treść art. 27 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. sugeruje wyłączenie tego obligatoryjnego zastępstwa w sprawach przekazanych do sądu okręgowego. Jednakże zmieniony art. 17 pkt 4 k.p.c. nie ma zastosowania, co do zasady, do spraw toczących się w chwili wejścia zmiany w życie (art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.). Jak już więc zaznaczono (por. wyżej uwaga 6), sprawy o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym o wartości przedmiotu sporu powyżej 100 000 zł nie podlegają przekazaniu z dniem 1 lipca 2023 r. do sądów okręgowych.

W następstwie zatem wejścia w życie art. 27 w zw. z art. 13 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. ustało z dniem 1 lipca 2023 r. obligatoryjne zastępstwo Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną w sprawach o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym w sprawach o wartości powyżej 1 000 000 zł toczących się przed sądem rejonowym.

³² T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2100 ze zm.; dalej: u.PGRP.

2) w art. 49 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Za okoliczność, o której mowa w § 1, nie uważa się wyrażenia przez sędziego poglądu co do prawa i faktów przy wyjaśnianiu stronom czynności sądu, nakłanianiu do ugody lub udzielaniu pouczeń”;

1. Zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym. Przepisy art. 49 k.p.c. mają zastosowanie w postępowaniu egzekucyjnym zarówno do wyłączenia sędziego (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), referendarza sądowego (w zw. z art. 54 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.), jak i do wyłączenia komornika sądowego (art. 763³ § 7 k.p.c.) oraz asesora komorniczego³³, a pośrednio również do wyłączenia biegłego (art. 281 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

2. Geneza i istota art. 49 § 2 k.p.c. Przepis § 2 został dodany do art. 49 k.p.c. mocą art. 1 pkt 19 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. W przepisie tym uregulowane zostały okoliczności, które nie mogą być podstawą wyłączenia sędziego. Sąd rozstrzygając kwestie wyłączenia sędziego, nie może zatem brać tych okoliczności pod uwagę.

Przepis art. 49 § 2 k.p.c. jest wadliwy (zbędny), ponieważ wyłącza *en bloc* okoliczności w nim wymienione z oceny bezstronności sędziego. Należy zaś przyjąć, że wszystkie kwestie mające wpływ na bezstronność sędziego (komornika) powinny podlegać ocenie przez sąd orzekający o wyłączeniu. Także bowiem okoliczności wymienione w art. 49 § 2 k.p.c. mogą być przejawem stronniczości sędziego (komornika)³⁴. W szczególności zaś np. pouczenie może być skierowane na to, aby strona podjęła błędną czynność procesową, a w rezultacie przegrała sprawę w postępowaniu rozpoznawczym albo czynność nie odniosła należytego skutku w postępowaniu egzekucyjnym.

3. Treść i istota zmiany art. 49 § 2 k.p.c. Zmiana tego paragrafu polega na dodaniu w jego końcowej części słów „lub udzielaniu pouczeń”. Tym samym rozszerzono katalog okoliczności, z powodu których nie

³³ Więcej na temat zakresu zastosowania art. 49 k.p.c. do komornika i asesora komorniczego – I. Kunicki, *Wyłączenie komornika sądowego. Komentarz do art. 7632 k.p.c. dodanego ustawą z 22 marca 2018 r.*, PPE 2019, nr 8, s. 49 i n.

³⁴ Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, s. 196.

można wyłączyć sędziego (komornika) od udziału w sprawie w postępowaniu cywilnym.

4. Bezstronność komornika. Należy przy tym pamiętać, że bezstronność będącą przyczyną wyłączenia z mocy art. 49 k.p.c. należy rozumieć inaczej w stosunku do sędziego (także w postępowaniu egzekucyjnym), a inaczej w stosunku do komornika sądowego (asesora komorniczego).

Sędzia powinien być bezstronny w jednakowym stopniu i w jednakowy sposób, rozstrzygając sprawę w postępowaniu rozpoznawczym i prowadząc ją w postępowaniu egzekucyjnym (niezależnie, czy działa jako organ egzekucyjny, czy jako sąd egzekucyjny)³⁵. Natomiast komornik jest z natury rzeczy zainteresowany wyegzekwowaniem świadczenia. Wynika to przede wszystkim z ustawowego uregulowania kwestii majątkowych związanych z finansowaniem działalności komornika, zwłaszcza od czasu, gdy komornik może uzyskać opłatę egzekucyjną, stanowiącą podstawę wynagrodzenia prowizyjnego, w zasadzie tylko wraz z egzekwowanym świadczeniem (art. 21 ust. 1 u.k.k.), tym bardziej że od dnia 8 września 2016 r. to komornik decyduje o zastosowaniu sposobów egzekucji zmierzających do wyegzekwowania świadczenia (art. 797 § 1 k.p.c., art. 799 § 1 k.p.c., art. 801 § 1 k.p.c.)³⁶. Pewne znaczenie może mieć także „pozytywny obraz” statystyki, gdyż od tego uzależniona jest dopuszczalność przyjmowania spraw „z wyboru” (art. 10 ust. 4–8 u.k.s.). Komornik jest zatem zainteresowany wyegzekwowaniem świadczenia, a zatem w pewnym uproszczeniu tym, aby wierzyciel „wygrał sprawę”. Ze względu na wskazane wyżej uregulowania prawne, przeciwnie więc niż sędziemu, kwestia ta nie może być komornikowi obojętna.

Bezstronność komornika należy zatem sprowadzić do ścisłego przestrzegania prawa regulującego postępowanie egzekucyjne. Komornik

³⁵ Więcej na temat bezstronności sędziego – I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, s. 191–196.

³⁶ I. Kunicki, *Wybór sposobu egzekucji i ustalenie majątku dłużnika w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego (druk sejmowy nr 2678)* [w:] *Ku lepszemu prawu – dyskurs nauki i praktyki. Uwagi na tle ostatnich zmian legislacyjnych w zakresie prawa cywilnego i procedury cywilnej*, pod red. I. Kunickiego, A. Antkiewicza, Sopot 2015, s. 165 i n.

nie powinien zatem faworyzować żadnej ze stron postępowania egzekucyjnego pod względem proceduralnym, np. utrudniając składanie wniosków, udzielając pouczeń.

W wypadku postępowania o wyłączenie komornika (asesora komorniczego) zmieniony art. 49 § 2 k.p.c. będzie miał zastosowanie przede wszystkim do udzielania pouczeń, a zatem w zakresie ostatnio dokonanej zmiany.

5. Zastosowanie. Komentowany przepis w zmienionym brzmieniu będzie miał zastosowanie od dnia wejścia w życie, tj. od 1 lipca 2023 r. (art. 31 *in principio* ustawy z dnia 9 marca 2023 r.), także w postępowaniach toczących się w tym dniu (art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 9 marca 2023 r.). Należy przy tym przyjąć, że chodzi tu o postępowanie w sprawie (także egzekucyjnej), nie zaś o postępowanie w przedmiocie wyłączenia sędziego (komornika), choć ma to znikome znaczenie praktyczne, gdyż postępowanie w przedmiocie wyłączenia sędziego (komornika) nie może toczyć się przed wszczęciem postępowania w sprawie, bowiem wyłączeniu podlega tylko osoba wchodząca w skład organu postępowania (np. sędzia – członek składu orzekającego³⁷).

Sąd, orzekając o wyłączeniu sędziego (komornika) na podstawie art. 49 § 2 k.p.c. w dniu 1 lipca 2023 r. albo później, nie może brać pod uwagę treści pouczeń dokonanych przed tym dniem, gdyż komentowany przepis dotyczy okoliczności branych przez sąd pod uwagę przy orzekaniu.

6. Ogólna ocena zmiany. Jak zaznaczono, przepis art. 49 § 2 k.p.c. jest wadliwy (por. wyżej uwaga 2), a mimo to został zmieniony w ten sposób, że rozszerza jeszcze zakres swego zastosowania, a zatem rozszerza tę wadliwość. Należy zatem uznać, że został zmieniony nie tylko zbędnie, ale wręcz błędnie. Przepis ten nadaje się tylko do uchylenia.

³⁷ Por. I. Kunicki [w:] *Kodeks...*, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, s. 198; postanowienie SN z dnia 19 czerwca 2019 r., I NSPO 2/19, Lex nr 2692251; uchwała (7) SN z dnia 26 lipca 2019 r., I NOZP 1/19, OSNKN 2020/1/1; postanowienie SN z dnia 3 marca 2021 r., I NO 148/20, Lex nr 3147789; postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2022 r., I NO 79/21, Lex nr 3304496; postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2022 r., NKRS 12/22, Lex nr 3430917. W wypadku komornika (asesora komorniczego) wyłączeniu podlega komornik prowadzący dane postępowanie, a zatem będący organem postępowania (zob. I. Kunicki, *Wyłączenie...*, *op. cit.*, s. 52–53).

dr hab. Ireneusz Kunicki, prof. UŁ, Katedra Postępowania Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego; ORCID: 0000-0001-9824-7789

Literatura przedmiotowa

- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Kunicki I. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.
- Kunicki I. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1A, pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020.
- Kunicki I., *Wybór formy złożenia wniosku, termin do podjęcia czynności, uzyskiwanie informacji i pouczenie uczestników przez komornika. Komentarz do art. 760, 761 i 7631 k.p.c. zmodyfikowanych ustawą z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych*, PPE 2019, nr 7.
- Kunicki I., *Wybór sposobu egzekucji i ustalenie majątku dłużnika w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego (druk sejmowy nr 2678)* [w:] *Ku lepszemu prawu – dyskurs nauki i praktyki. Uwagi na tle ostatnich zmian legislacyjnych w zakresie prawa cywilnego i procedury cywilnej*, pod. red. I. Kunickiego, A. Antkiewicza, Sopot 2015.
- Kunicki I., *Wyłączenie komornika sądowego. Komentarz do art. 763² k.p.c. dodanego ustawą z 22 marca 2018 r.*, PPE 2019, nr 8.
- Nowacki J., „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, PiP 1964, nr 10.
- Nowacki J., Tobor Z., *Wstęp do prawoznawstwa*, Katowice 1988.
- Siedlecki W. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. W. Siedleckiego, Z. Resicha, Warszawa 1975.
- Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 1986.
- Wróblewski J. [w:] W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1986.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1359 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 479 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 146 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 127 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 217 ze zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1520 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 446 ze zm.).
- Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2309 ze zm.).

Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2253 ze zm.).

Ustawa z dnia 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2100 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 210 ze zm.).

Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2224 ze zm.).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.).

Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 ze zm.).

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r., poz. 2600 ze zm.).

Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614 ze zm.).

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650, strona internetowa Sejmu RP: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/o/4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A/%24File/2650.pdf> (dostęp: 12.05.2023).

Orzecznictwo

Postanowienie SN z dnia 19 czerwca 2019 r., I NSPO 2/19, Lex nr 2692251.

Uchwała (7) SN z dnia 26 lipca 2019 r., I NOZP 1/19, OSNKN 2020/1/1.

Postanowienie SN z dnia 3 marca 2021 r., I NO 148/20, Lex nr 3147789.

Postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2022 r., I NO 79/21, Lex nr 3304496.

Postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 2022 r., NKRS 12/22, Lex nr 3430917.

Już w sklepie Currenda!
www.sklep.currenda.pl

Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego

Podstawy i skutki

redakcja naukowa
Józef Jagieła

OSRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KOMORNICZEJ

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

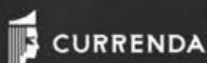
www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Aksjologia egzekucji sądowej

W poszukiwaniu optymalnego
poziomu ochrony praw wierzyciela
i dłużnika w postępowaniu
egzekucyjnym i upadłościowym

redakcja naukowa
Sławomir Cieślak

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika

Retrospekcja, stan obecny,
przyszłość

redakcja naukowa

Kinga Flaga-Gieruszyńska

Izabella Gil

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Anna Hrycaj

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

PRZ
EKUCYJNEGO
PRZEGLĄD
PRAWA
GZEKUCYJNEGO
PR
EGZE
PR

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

CURRENDA SP. Z O.O.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

tel.: +48 664 962 310

e-mail: ppe@currenda.pl

www.sklep.currenda.pl, www.czytelnia.currenda.pl

EGZFK